

Terezínská iniciativa

30

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

únor 2005

Mami, prosím tě, kdy se konečně vrátíš?

Tak se mě zeptala před časem moje dávno už dospělá dcera. Kdy se vrátím z koncentráku. Jezdila jsem do Osvětimi často, při každé příležitosti, při různých výročích nebo kvůli české expozici v tamním muzeu. Vždycky na mě cesta působila těžce, deprimovala mě, ale přesto mě to místo táhlo, jako asi člověk chodí na hřbitov svých blízkých. Na hřbitov bez hrobů.

Pak k této cestě nebyl důvod, až mě můj syn Pavel upozornil, že v hromadě kufrů v polské expozici našel kufr naší Honzulky. Nevidím dobře, sama bych na dálku nepřčetla jméno a kufr nenašla. Honzulka byla dítě mé sestry, narodila se v červnu 1943 v Terezíně. Obě byly v říjnu 1944 poslány do plynové komory. Ten kufr jsem chtěla vidět, a tak moje dcera Alena se mnou ještě jednou jela. Prostředí na nás zapůsobilo, jako obvykle, a když na tom trvala, dala jsem jí čestné slovo, že do Osvětimi už nepojedu. „Přece se jednou musíš odtamtud vrátit,“ řekla.

Netušily jsme, že když tam nebudu jezdit, Osvětim si mě najde sama.

Když jeden vzdálený příbuzný pořádal pozůstatost svého otce, našel kartu s rukopisem mé sestry. Zeptal se, jestli ji chci, nezhroutím-li se z toho. Chtěla jsem, a nezhroutila jsem se. Je to lístek psaný rukou mé sestry, tužkou, samozřejmě německy, neboť to byl v Terezíně jediný povolený úřední jazyk. Psán je v říjnu 1944, datován v den deportace do Osvětimi, kam jela i s dítětem. Prosí v něm svého švagra, aby za ni vyřídil vše, co nestačila vyřídít před odjezdem sama (jako prádlo z prádlny, „majetek“, který s manželem nechali v Terezíně), a také švagra žádala, aby se v případě, kdyby se jí něco stalo, postaral o dítě. V té době byli už naši rodiče mrtvi a já na práci v Christianstadtu. Ta kartička na mne působila jako vzkaz ze záhrobí. Jako by ke mně sestra vztáhla ruku.

Minulý měsíc jsem se zúčastnila konference historiků v Terezíně, kde byli i polští historici. Jeden z nich mi ukázal fotografii tří kufrů, sester Holznerových a mého. Chtěl ten můj identifikovat. Je můj. Našli ho asi při nějaké inventarizaci, a při konfrontaci s existující databází vyšlo najevo, že jsme přežily.

Vypadá to, že se jen tak nevrátím, nebo - nevrátím se úplně. Nejde to, vždycky si mě ta minulost najde.

Anna Hydráková

ZPRÁVY Z KOMISÍ, KTERÉ NA SNĚMU NEUSLYŠÍTE

Sociální a zdravotní péče o členy TI

Zpráva o práci sociálně zdravotní komise TI v roce 2004

❖ Zdravotní fond Claims Conference

V roce 2004 pokračovala finanční pomoc obětem holocaustu z prostředků zdravotního fondu Claims Conference, který získala Tereziánská iniciativa. Jednalo se o grant č.171-6857-13 ve výši 80 tis. USD. Bylo poskytnuto celkem 2.887 finančních příspěvků v celkové výši 2.073.656,- Kč na zdravotní pomůcky, léky a zdravotní vyšetření a ošetření. K 31.12.2004 bylo evidováno 931 klientů, pomoc byla v roce 2004 poskytnuta 566 žadatelům - přeživším holocaust. Největší část finančních prostředků (63 %) připadla v roce 2004 na doplatky za léky. Celkem bylo na léky poskytnuto 2.197 příspěvků ve výši 1.302.451,- Kč, což znamená průměrně 593,- Kč na 1 příspěvek. Pokud se týká jednotlivých druhů zdravotních pomůcek, bylo vyřízeno nejvíce - 208 žádostí - na zubní protetiku ve výši 231.551,- Kč, což je průměrně 1.113,- Kč na 1 příspěvek, 158 žádostí na brýle ve výši 233.536,- Kč, což je průměrně 1.478,- Kč na 1 příspěvek a 33 žádostí na naslouchadla ve výši 86.241,- Kč, což je průměrně 2.613,- Kč. Dále byly hrazeny příspěvky na ostatní zdravotní pomůcky a na léčebnou péči. V případech potřeby byly žadatelům instalovány v bytech zdravotní pomůcky (madla, podložky do vany apod.) a jednotlivcům zapůjčovány pomůcky z půjčovny Židovské obce v Praze a v Brně.

Po celý rok 2004 se pravidelně scházel Koordinační výbor zdravotního fondu CC. S platností od 1. 8. 2004 výbor schválil nové podmínky, v nichž došlo ke zvýšení příspěvků a celkových limitů. Tyto podmínky byly rozeslány všem členům TI a na vědomí židovským obcím. Příspěvky jsou schvalovány na životně důležité léky, tedy zejména ty, které jsou v registraci zdravotních pojišťoven a většinou jimi částečně hrazeny, nikoliv na potravinové doplňky, za které jsou považovány např. přípravky na hubnutí, kloubní a vitaminové doplňky apod.

Revizní komise TI v průběhu roku namátkově provedla kontrolu účtů zdravotního grantu CC. Každé čtvrtletí byla zpracována podrobná zpráva

o průběžném čerpání finančních prostředků a zaslána Claims Conference.

Žádosti o finanční příspěvky ze zdravotního grantu CC zasílejte pí Zlatě Kopecké na adresu Židovské obce v Praze, Maislova 18, 110 00 Praha 1, informace na tel.: 224 800 810.

❖ Ostatní sociálně zdravotní fondy TI

V průběhu roku 2004 se také sešla sociálně zdravotní komise TI. Z fondů dr. Thuna a Engelmanových byly schváleny 2 příspěvky členům TI v celkové výši 3.800,- Kč, a to v případech, které nemohly být proplaceny ze zdravotního fondu CC.

Dále se podařilo TI získat granty od Claims Conference i na naléhavou pomoc jiného druhu „**Program nezbytné pomoci obětem holocaustu**“. Jedná se o ty přeživší holocaust, kteří mají v současné době existenční starosti (mají nízký důchod, nedostávají odškodnění, atd.) např. s placením nájemného, stěhování, úpravou bytu, s platbami za elektřinu, plyn, s nákupem ošacení či potravin apod., případně se dostanou do těžké zdravotní situace a příspěvek ze zdravotního fondu nemůže dostatečně pokrýt jejich zvýšené náklady. V roce 2004 se pravidelně scházela komise TI, která došlé žádosti řešila a schválila příspěvky žadatelům v celkové výši 473.000,- Kč. Prosíme vás, pokud se v podobné situaci nacházíte, abyste se přihlásili písemně na adresu: Tereziánská iniciativa, Maislova 18, 110 00 Praha 1, nebo se informovali na čísle telefonu TI: 222 310 681 u paní Marty Jodasové, vedoucí kanceláře TI, v dopoledních hodinách (po - čt) na adrese: Jáchymova 3, 3. poschodí, Praha 1. Také vás prosíme, pokud někoho v podobné situaci znáte (nemusí to být člen TI), abyste nás upozornili, abychom mohli případně zajistit pomoc při podání žádosti.

❖ Domácí péče

Již dříve jsme vás informovali o projektu Židovské obce v Praze **Středisko komplexní domácí péče EZRA**, které je součástí oddělení sociálně zdravotních služeb ŽOP. Klienti střediska EZRA mohou být všichni členové TI (přeživší holocaust) žijící v Praze. EZRA sídlí v areálu Nového židov-

ského hřbitova - stanice metra Želivského - na adrese: Praha 3, Izraelská 1. Tel.: 272 738 332, 272 739 778. Domácí péči poskytuje tým odborníků, který tvoří zdravotní sestry, ergoterapeutka, sociální pracovník a pečovatelé. TI získala pro rok 2004 cca 43 tis. USD, které převedla na tuto domácí péči jako grant ICHEIC (švýcarské banky) od Claims Conference. V současné době již funguje i Agentura domácí péče JAS v Brně.

Také jsme vás již informovali o službě **DUSIACH**, kterou zajišťuje ŽOP pro všechny přeživší holocaust žijící v Praze a okolí. Tuto službu vykonává pí dr. Peterová a pí ing. Wichsová, které pomáhají pravidelnými telefonickými hovory s klienty řešit jejich problémy, zejména psychologické, případně předávají kontakty v ostatních situacích. O této službě získáte informace přímo u pracovníků na tel.: 224 800 853 nebo v sociálním oddělení ŽOP na tel.: 222 310 951. Podobná linka DUSIACH byla zavedena i na ŽO v Ostravě pro přeživší holocaust žijící v Ostravě a okolí.

Věra Baumová,
předsedkyně sociálně
zdravotní komise TI

FINANČNÍ KOMISE TEREZIÁNSKÉ INICIATIVY

V minulém roce pokračovala finanční komise ve své činnosti. Posuzovala směry hospodaření v jednotlivých čtvrtletích na základě účetních výkazů a doporučovala hospodáři a předsednictvu TI jednotlivá opatření ke správnému využití finančních prostředků. Rozsah výdajů se uskutečnil nejen z výnosů, které jsou omezeny rozsahem dobrovolných darů a úroků z bankovních účtů.

Vzhledem k nárůstu bankovních poplatků doporučila zvážit vedení všech účtů - korunových i devizových - u Komerční banky a Československé obchodní banky.

Výsledky hospodaření za rok 2004 budou hodnoceny sněmem TI na základě zprávy hospodáře.

Jaroslav Kraus

ZPRÁVA O ČINNOSTI VÝCHOVNÉ KOMISE

Ve stanovách Tereziánské iniciativy je jedním z hlavních cílů snaha uchovat památku Tereziína a obětí holocaustu. Je proto jednou z našich nejvýznamnějších priorit zajistit co největší účast žáků a studentů na vzdělávacích zájezdech do Tereziína. Bohužel, zatím co zájem škol narůstá, naše finanční možnosti se ztenčují. Vzdělávací komisi proto vznikl nový úkol: shánění peněz prostřednictvím grantů a nadací, což je dosti obtížné. Mnohé tyto „zdroje“ jsou totiž přesvědčeny, že je především úkolem Ministerstva školství poskytnout na to prostředky, vzhledem k tomu, že jde o součást historické gramotnosti českého národa. TI sice tento názor sdílí, kdo jej však nesdílí, je Ministerstvo školství. Návštěva Tereziína je považována ne za součást výuky dějepisu, ale za mimoškolní činnost, na níž školy sice finanční prostředky dostávají, ale je na škole, jak je využije. A že v tom případě pro ně není Tereziín hlavní prioritou, je nasnadě. Dosud selhalo nejen jednání výchovné komise s pracovníky Ministerstva ve snaze zajistit soustavné a systémové řešení, selhala i snaha, aby TI tedy získala alespoň přímý grant na tento účel.

Získali jsme pouze limitovaný příspěvek od Nadačního fondu obětím holocaustu a příslib příspěvku na školní rok 2004 - 2005 od vzdělávacího fondu Claims Conference.

Při tom v r. 2004 se námi podporovaného vzdělávacího programu v Památníku Tereziín zúčastnilo:

jednodenních programů
47 škol (2 030 účastníků)

dvoudenních projektů
23 škol (949 účastníků)

celkem
70 škol (2 979 účastníků)

Vzhledem k nedostatku peněz jsme byli nuceni ve 4. čtvrtletí vyhlásit „stopstav“ a několika školám odříci finanční příspěvek. Většina těchto škol pak svůj zájezd zrušila. Světlou výjimkou byla jedna ostravská škola, kde rodiče a učitelé zájezd zaplatili z vlastní kapsy.

Další akcí, na níž se TI podílí, je literární a výtvarná soutěž o cenu Ericha Poláka. Je neuvěřitelné, jaký myšlenkový a umělecký náboj mají práce soutěžících,

většinou absolventů námi podporovaných zájezdů.

Také v r. 2004 jsme se zúčastnili ocenění a rozdělení cen. Je potěšitelné vidět, jakou emocionální stopu návštěva Tereziína v mladých lidech zanechá. Proto soudíme, že ani značná suma, kterou zde vynakládáme, není zbytečná.

Kromě toho se snažíme umožnit školám setkání s některým bývalým vězňem, zúčastňujeme se učitelských seminářů apod. Výchovná komise má

kádr spolupracovníků, kteří se na této činnosti podle svých možností podílejí.

Ostatní činnost výchovné komise spočívá především v kooperaci s dalšími profesionálními i dobrovolnými organizacemi a podle možnosti navazujeme i mezinárodní kontakty.

Bohužel to, oč bychom stáli nejvíce, tj. prosadit systémově kvalitní výuku o holocaustu na školách, se doposud prosadit nepodařilo.

Michaela Vidláková

Od sněmu do sněmu na stránkách našeho časopisu

Pevně věřím, že náš časopis na svých stránkách dost věrně zprostředkovává dění v Tereziánské iniciativě, a tak jsou naši čtenáři, jak se dnes říká, *in*. Od minulého sněmu dodnes jsme vydali tři dvacetistránková čísla a podařilo se nám tisknout je na kvalitnějším křídovém papíru, aniž by se zvýšila cena.

V květnu loňského roku jste dostali dvacáté osmé číslo, které přineslo především na deseti tiskových stranách reportáž ze sněmu.

Devětadvacáté číslo přineslo kromě reportáže ze vzpomínkového odpoledne u pamětní desky na zdi Parkhotelu v Praze, rozsáhlejšího hodnocení vyučování dějepisu na českých školách a rozhovoru s jedním z tzv. Birkenau Boys, i nové podmínky pro poskytování finanční pomoci přeživším holocaust.

Třicáté číslo držíte právě v ruce a redakce se těší na setkání s vámi na sněmu.

Michal Stránský

Institut Tereziánské iniciativy v roce 2004

V prvním roce druhé dekadý své existence Institut Tereziánské iniciativy plynule pokračoval v práci na svých dlouhodobých projektech a pochopitelně mu vyvstaly i nové úkoly. Jelikož o mnohých našich aktivitách jsme již podali zprávu, omezujeme se proto na doplnění a zpřesnění již zveřejněných informací.

Jak jsme uvedli v 29. čísle časopisu Tereziánská iniciativa z října loňského roku, opětovně jsme připravili sborník Tereziánské studie a dokumenty, v pořadí už jedenácté číslo německé verze sborníku a deváté číslo jeho české verze. Pro obě jazykové verze se nám podařilo zajistit doposud největší počet mezinárodně vysoce respektovaných odborníků. Skutečnost, že si sami považovali za čest do ročenky přispět svými studiemi, je nejen potěšující, ale i nejlepším dokladem toho, že ročenka v průběhu let získala pověst kvalitního a prestižního periodika. Mezi více než dvěma desítkami příspěvků, které v ní publikujeme, jsou např. články Jany Leichsenringové o berlínských Židech katolického

vyznání a katolické obci v Tereziíně, Sandry Alfersové o německy psané poezii v tereziánském ghettu, Beate Meyerové o situaci Říšského sdružení Židů v Německu v době zahájení ▶

*Jaroslava Milotová,
ředitelka Institutu TI*

hromadných deportací, Susanne Heimové o využívání práce protektorátních vězeňkyň při pěstování kaučuku v koncentračním táboře Osvětim či Jürgena Matthäuse o „výchově“ příslušníků SS k vraždění. Patricie Tošnerová je autorkou studie o časopisu Klepy, který vydávala skupina českobudějovické židovské mládeže v letech 1940-1941, Jana Štefaníková pro ročenku Terezínské studie a dokumenty napsala obsáhlou statí o Karlu Heřmanovi a jeho terezínské sbírce.

Stejně jako v předchozích letech i v minulém roce jsme věnovali značnou pozornost zpřesňování a rozšiřování údajů v naší databázi obětí konečného řešení židovské otázky v Čechách a na Moravě. Do databáze jsme po prověření kompletně zanesli údaje z tzv. druhé registrace protektorátních Židů, která probíhala od října 1941 do ledna 1943, jejichž sběr byl ukončen v roce 2003.

Za zaznamenání stojí skutečnost, že jsme při tom získali informace k 10 tisícům osob, které nebyly deportovány. Jak jsme již informovali, podařilo se nám v minulém roce ve spolupráci s Národním archivem v Praze nascanovat na dvacet tisíc úmrtních listů z terezínského ghetta. Všechny nascanované dokumenty jsme propojili s databází osob, kromě toho se pokoušíme sbírat k jednotlivým obětem další vizuální dokumenty, jako např. fotografie, dopisy apod. Zároveň jsme pod názvem „Terezín. Digital Resource Center“ připravili projekt, který by měl v budoucnu přes internet umožnit zpřístupnění tří obsáhlých databází vězňů terezínského ghetta, a to databáze Institutu Terezínské iniciativy, Židovského muzea a Památníku Bejt Terezín.

Správa a využívání databází obětí holocaustu je stále více předmětem široké mezinárodní kooperace. V minulém roce byly tyto otázky tématem dvou mezinárodních konferencí, kterých se účastnili i zástupci Institutu. První konference se konala na jaře v centrále pátrací služby Mezinárodního Červeného kříže v Bad Arolsen ve Spolkové republice Německo, druhá v srpnu v Památníku Jad Vašem v Izraeli. Kromě toho jsme stejně jako v předchozích letech udržovali i vloni kontakty

s celou řadou zahraničních odborníků, památníků a výzkumných institucí, se kterými jsme si navzájem vyměňovali data. Stranou však neponecháváme ani praktické využívání databáze pro potřeby laické veřejnosti. Na žádost přeživších a rodinných příslušníků z domova i ze zahraničí jsme během uplynulého roku vyhotovili několik stovek rešerší týkajících se osudů terezínských vězňů. Rovněž pomáháme vyhledat údaje pro školy, jejichž studenti v rámci projektu Zmizelí sousedé pátrají po historii židovských obcí v Čechách a na Moravě.

Pro několik posledních let činnosti Institutu je charakteristické, že cílevědomě usilujeme o získání řady zahraničních a domácích grantů. Vloni jsme při tom dosáhly 100% úspěšnosti. Ve spolupráci s našimi holandskými partnery jsme získali grant od EU, který nám umožňuje, abychom i v dalších letech pokračovali v práci na projektu. Rakouská strana nám nabídla účast na projektu Společné česko - rakouské dějiny. Získali jsme grant od NOF, díky němuž jsme mohli začít zpracovávat již zmíněné úmrtní listy z terezínského ghetta. Úspěšná byla i naše žádost na Grantovou agenturu Akademie věd ČR, která Institutu Terezínské iniciativy schválila tříletý výzkumný projekt *Lidé na útěku. Židovští uprchlíci do/z českých zemích 1933-1939*. Jeho hlavními řešiteli jsou Mgr. Kateřina Čapková, Ph.D., která se věnuje otázce konkrétní péče o uprchlíky (sít charitativních spolků, organizace pomoci ze zahraničí) a Mgr. Michal Frankl, který se specializuje na uprchlickou a azylovou politiku československého státu. V prvním roce plnění projektu oba řešitelé věnovali pozornost shromažďování dokumentů z domácích i zahraničních archivů, dobového tisku a exerpování odborné literatury. První výstupy z projektu byly představeny na konferencích v Berlíně a Bruselu, kde dr. Frank Caestecker z CEGES/SOMA (Center for Historical Research and Documentation on War and Contemporary Society), který je koordinátorem mezinárodní skupiny historiků zabývajících se uprchlickou tematikou, vyzval oba řešitele k účasti na obsáhlém sborníku týkajícím se různých aspektů azylové politiky

jednotlivých evropských států.

V minulém roce se pro nás velice úspěšně rozvíjela i spolupráce s Muzeem holocaustu ve Washingtonu, kam již v příštích letech začnou odjíždět na studijní pobyty pracovníci Institutu, a Památníkem Jad Vašem. Díky jeho vstřícnosti jsme získali několik tisíc stran kopií dokumentů jak k historii Židovské náboženské obce v Praze za druhé světové války, tak i k terezínskému ghettu, které se stanou základem pro další svazky ediční řady Acta Theresiana.

Nepochybně nejvýznamnějším počinem Institutu v uplynulém roce se stalo uspořádání mezinárodní konference „Terezín 2004. Stav a perspektivy historiografie terezínského ghetta“, která se konala v Památníku Terezín ve dnech 20.-23. listopadu. Na naši prosbu převzal záštitu nad konferencí pan Václav Havel, finančně ji podpořily Zahraniční úřad Spolkové republiky Německo, pražské zastoupení Friedrich Ebert Stiftung a Židovské muzeum v Praze. Konference byla výjimečná již tím, že se jí účastnily tři generace historiků holocaustu a terezínského ghetta. Tu nejstarší reprezentovali paní Ruth Bondyová, Anna Lorencová a Anna Hyndráková, nejmladší pak Tomáš Fedorovič, Michal Frankl a Anna Hájková. Nejzajímavější příspěvky, které byly na tomto setkání téměř 70 historiků z pěti států předneseny, budou uveřejněny v Terezínských studiích a dokumentech 2005 a na stránkách Terezínských listů.

Rok 2004 byl pro Institut Terezínské iniciativy standardním pracovním rokem, během kterého jsme dosáhli řady odborných úspěchů a zároveň jsme pomohli i mnoha lidem. Patří mezi ně i paní Helena Vovsová, která tajně obstarávala potraviny, léky, poštu a další nezbytnosti židovským vězňům z Terezína, pracujícím na statku vdovy po Reinhardu Heydrichovi v Panenských Břežanech. Za přispění námi vypracovaného expertního posudku jí Ministerstvo obrany v posledních dnech minulého roku konečně udělilo osvědčení podle zákona 255/1946 Sb.

**Jaroslava Milotová,
ředitelka Institutu TI**

ROK 2004 V PAMÁTNÍKU TEREZÍN

Jan Munk, ředitel Památníku Terezín

Stojíme na počátku roku 2005 a jako obvykle bilancujeme, co se v uplynulém roce podařilo a co se nepodařilo. Při takovéto bilanci je však třeba vycházet ze situace, ve které jsme se pohybovali a jednali. Stále se jednalo o období, ve kterém jsme byli nuceni řešit nápravu škod způsobených povodněmi. Pokračovaly stavební práce, restaurování objektů i postupná náhrada nenávratně zničených materiálů (např. kopie archiválií a dalších sbírkových předmětů). Reinstalovány musely být ještě povodní poškozené stálé expozice „Koncentrační tábor Litoměřice 1944 - 1945“ a „Úmrtnost a pohřbívání v terezínském ghettu“. Problémů v této oblasti bylo mnoho a některé dokonce budou řešeny až v tomto roce (restaurování kremačních pecí a interiéru modlitebny v Dlouhé ulici).

Přes tyto problémy se podařilo organizačně zajistit Tereziňskou tryznu, která se konala v neděli 19. května a na které hlavní projev pronesl předseda poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pan Lubomír Zaorálek. Tryzna se zúčastnili zástupci vlády, Parlamentu, politických stran i diplomatického sboru. Poprvé byla organizace příchodu na tribunu a kladení věnců zajištěna

Jan Munk, ředitel PT

podle nového systému, který omezuje tuto úvodní fázi tryzny na oficiální delegace. Všechny ostatní delegace položily květinové dary až po skončení oficiálního programu. Je možné konstatovat, že tyto změny se osvědčily a budeme takto postupovat i nadále.

Dne 19. 4. se konala tradiční ceremonie Jom ha Šoa, která se uskutečnila za přítomnosti izraelského velvyslance Artura Avnona a řady zahraničních hostů. Zástupci Tereziňské iniciativy přečetli dalších sto jmen svých druhů, kteří v Tereziňě zahynuli, a na závěr se pan velvyslanec pomodlil Kaddiš. Také tradiční podzimní tryzna připomínající začátek transportů českých Židů byla připravena ve spolupráci s rabinátem ŽOP. Konala se již opět na Židovském hřbitově a u pietního místa u Ohře dne 12. září. V loňském roce jsme si ale také připomněli 60. výročí likvidace podzimních transportů do Rodinného tábora v Osvětimi - Březince. Svým představením na motivy tereziňských kabaretů a poezie tuto událost ozvláštnila paní Bente Kahan.

Kromě těchto prací probíhala normální muzejní činnost, historický výzkum, práce se sbírkami uměleckými i archivními atd. Chtěl bych připomenout alespoň uspořádání dvou našich výstav. Tou první byla obnovená a přepracovaná dokumentární výstava Rodinný tábor a velice si cením především realizace dokumentární výstavy „Vedem“, která představuje kulturní úroveň a schopnosti chlapců, kteří v mimořádně těžkých podmínkách tereziňského ghetta byli schopni dosahovat výsledků srovnatelných se zralými, zkušenými autory. Výstava bude prezentována v zahraničí i v dalších regionech České republiky.

Významných úspěchů bylo dosaženo v oblasti vzdělávacích aktivit. Podařilo se zajistit účtyhodné množství seminářů pro klienty z domova i ze zahraničí. Významné jsou semináře pořádané pro naše učitele základních a středních škol. V tomto rámci se uskutečnily dva úvodní semináře, které se konaly v jarních měsících. Kromě toho se konal již tradiční čtyřdenní seminář s mezinárodní účastí „Holocaust ve vyučování“ a jeden seminář v zahraničí, v loňském roce to byl opět seminář v Osvětimi. Je třeba konstatovat, že v současné době pracuje vzdělávací oddělení na hranici svých možností a další rozšíření těchto služeb již není možné.

Údaje v následující tabulce přitom svědčí kromě jiného o tom, že usilovná práce vzdělávacího oddělení, ale také mnoha dalších pracovníků, přináší své ovoce. Citované údaje svědčí o skutečnosti, že velký nárůst počtu návštěvníků není tvořen jen zahraniční klientelou, ale že výrazně vyšší růst počtu návštěvníků z řad české mládeže je zřetelný, a já doufám, že stálý. Je to dáno jak dlouhodobým úsilím vzdělávacího oddělení o své mladé klienty a jejich učitele, ale také soustavnou a systematickou péčí Tereziňské iniciativy, která vynakládá velké úsilí na zajištění finančních prostředků pro podporu jednotlivých školních skupin. Takováto snaha o rozšíření možností navštívit Památník a využít nabízené vzdělávací programy, rozšířit okruh dětí, kterým je taková aktivita ekonomicky přístupná, je jedním z hlavních předpokladů tohoto pozitivního vývoje. I když je někdy těžké sponzorům vysvětlit, že uhrazením nákladů za dopravu do a z Terezína se podstatně rozšíří okruh škol, pro které se touto pomocí takováto aktivita stane reálnou.

Malá pevnost	návštěvníků	víc než v roce 2003 o	nárůst o
Celkem	229 906	35 318	15 %
Z toho česká mládež	25 339	4 652	18 %
Muzeum ghetta			
Celkem	158 368	43 346	27 %
Z toho česká mládež	20 234	7 417	36 %
Magdeburská kasárna			
Celkem	48 612	4 362	9 %
Z toho česká mládež	6 532	1 321	20 %

Procenta vyjadřují tempa, jakými v jednotlivých objektech rostla návštěvnost. Je zjevné, že růst návštěvnosti české mládeže se zvyšoval v minulém roce výrazně rychleji než návštěvnost celková.

V samotném závěru uplynulého roku se konala v Tereziňě mezinárodní konference „Terezín 2004. Stav a perspektivy historiografie tereziňského ghetta“. Toto setkání organizoval Památník Terezín ve spolupráci s Institutem Tereziňské iniciativy a Židovským muzeem v Praze. Do Terezína se sjeli odborníci z mnoha zemí světa. Ze Spojených států přijel pan Severin Hochberg, z Izraele paní Ruth Bondy a Anita Tarsi. Další historici přijeli z Německa, Rakouska, Polska a ze Slovenska. O konferenci byl velký zájem, a tak nebylo možné vyhovět všem zájemcům. Poslední taková konference se v Tereziňě konala v roce 1999 a byla zaměřena spíše na zhodnocení zkušeností a zároveň na formulaci úkolů na úseku vzdělávání. Přípravu té nynější provázelo mnoho nesnáží organizačních i rozpočtových. Možná o to více těší nesporný úspěch konference, množství živých, neformálních diskusí i kvalita přednesených příspěvků.

ČINNOST ODDĚLENÍ HOLOCAUSTU ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE V ROCE 2004

V oddělení holocaustu ŽMP pracovaly v roce 2004 čtyři odborné pracovníce, které průběžně zajišťovaly úkoly vyplývající jak z běžné agendy, tak úkoly neplánované.

V lednu 2004 bylo ještě možno zhlédnout v galerii Roberta Guttmanna výstavu *Nalezené tváře*, zahájenou v roce 2003. Vidělo ji celkem 5214 návštěvníků, kteří se seznámili s částí archivních dokumentů a trojrozměrných předmětů, získaných v rámci projektu *Pomozte pátrat po zmizelých sousedech*. Zmíněný projekt byl Židovským muzeem

Leo Pavlát, ředitel ŽMP

v Praze zahájen v roce 2001 a jeho cílem bylo získat co nejvíce dosud neznámých dokladů, týkajících se perzekuce českých Židů. Na výstavě byly ukázány dokumenty úřední povahy, např. vyhlášky, formuláře, věstníky; dokumenty osobní povahy, např. vysvědčení, průkazy totožnosti; ilegální i oficiální korespondence, deníky, fotografie aj. V roce 2004 byla tato výstava ve své putovní verzi představena v Brně, Děčíně a Teplicích. Prezentace výstavy bude na řadě dalších míst pokračovat i v roce 2005.

Oddělení holocaustu ŽMP spolupracovalo současně s řadou institucí při přípravě jejich výstav - poskytovalo potřebné informace, dokumentaci, zapůjčovalo relevantní dokumenty a fotografie či zajišťovalo výrobu jejich kopií. V České republice jmenujme např. projekt *Respekt a tolerance* s výstavou *Vzpomínky na židovské rodiny z Loštic*, zapůjčení fotografií a korespondence pro výstavu *Henryk Ross: Lodž Ghetto Album* v Langhans Galerii Praha. Současně se ŽMP podílelo na přípravě výstavy *Židé v boji a odboji 1939 - 1945*, plánované na rok 2005. V zahraničí ŽMP mimo jiné spolupracovalo s Židovským muzeem v Londýně

(výběr a zapůjčení archivních dokumentů pro výstavu *I never saw another butterfly*.) a se Simon Wiesenthal Center v Los Angeles (zápůjčky dokumentů k výstavě Friedl-Dicker Brandeis).

Pracovnice oddělení holocaustu ŽMP současně věnovaly velké úsilí přípravě nové výstavy muzea, plánované na letošní rok. Tato výstava s pracovním názvem *Transporty na východ v roce 1942 (Místa utrpení českých Židů)* seznámí veřejnost s novými poznatky i s dosud neznámými dokumenty a fotografiemi, týkajícími se problematiky transportů z protektorátu na východ v období před deportacemi do Osvětimi, a s osudy deportovaných těmito transporty.

V rámci odborné činnosti ŽMP vyhledávalo a poskytovalo odborné informace a dokumentaci celé řadě žadatelů z tuzemska i ze zahraničí. Probíhala průběžná spolupráce s rodopisci a regionálními historiky, byly poskytovány konzultace a rešerše. Byly např. poskytnuty informace o dokumentech pro výstavu v Berlíně *Die Mädchen von Zimmer 28* (tereziňský domov L 410), zajišťovány kopie dokumentů a informace o tereziňské činnosti prof. Miloše Saluse (pro Fakultu humanitních studií UK), připravovány archiválie a informace pro americkou historičku Deboru Lipstadt a skupinu manažerů z The Wexner Foundation. ŽMP též poskytlo informace o koncentračních táborech pro Technickou univerzitu v Liberci, jeho pracovníce vyhledávaly podklady k dizertační práci o Gideonu Kleinovi, byly připraveny fotografie pro film o Hanuši Hachenburgovi i vyhledány materiály pro Nadaci Hanse Krásky. Poskytnuté rešerše se týkaly např. představení Brundibár; tereziňského filmu; kulturního života v Tereziňě; zákonů, vyhlášek a nařízení, vztahujících se k perzekuci českých Židů; tereziňských skladatelů; hudby v Tereziňě; rodinného tábora v Osvětimi; vzpomínek pamětníků. Byly poskytnuty i četné konzultace historikům, ale i studentům, kteří si vybrali holocaust jako téma své diplomové či seminární práce. Pracovnice oddělení holocaustu ŽMP též lektorovaly odborné historické texty, hodnotily absolventské práce. Kromě toho zajišťovaly informace a soupisy obětí holocaustu z Čech a Moravy pro celou řadu lokalit jako podklad pro budování památníků, pro odborné publikace apod.

Samostatnou kapitolu v činnosti oddělení holocaustu ŽMP představovaly

práce spjaté s Památníkem obětí šoa z Čech a Moravy v Pinkasově synagoze. Mimo jiné šlo o shromažďování podkladů k opravám a doplňkům nápisů, fotografování jmen pro rodinné příslušníky obětí a dokončení oprav některých nápisů poškozených při povodni v létě 2002. Jako každoročně se v Pinkasově synagoze uskutečnila pietní shromáždění při příležitosti vyvraždění rodinného tábora v Osvětimi a Jom ha-šoa. ŽMP též spolupracovalo s organizací Hidden Child při přípravě odhalení desky *Spravedliví mezi národy* v areálu Pinkasovy synagogy.

Hlavní náplní výzkumné činnosti oddělení holocaustu bylo studium archivních dokumentů a fotografií vztahujících se k transportům českých Židů do ghetta a táborů v Pobaltí, Bělorusku a ve východním Polsku.

V roce 2004 se jednotlivé pracovníce zúčastnily sněmu Tereziňské iniciativy, navštívily Osvětim u příležitosti 60. výročí rodinného tábora, zúčastnily se vzpomínkového pietního shromáždění v České Lípě za oběti pochodu smrti, byly přítomny na konferenci historiků *Terezín 2004. Stav a perspektivy historiografie tereziňského ghetta* v Památníku Terezín, zúčastnily se promítání projektu *Expeditice „Židé“* v Litomyšli a řady dalších akcí - tryzny, vernisáží apod. Dále pronesly dvě přednášky o holocaustu pro Střední odbornou školu v Praze.

Velmi bohatá byla spolupráce s hromadnými sdělovacími prostředky. Šlo např. o natáčení České televize na výstavě *Nalezené tváře*. Oddělení spolupracovalo s Českou televizí i při natáčení třídílného dokumentárního filmu *Holocaust* (rozhovory s pracovníci), připravovalo archivní materiály a informace pro dokument o tereziňském ghettu a časopise *Vedem* pro japonskou televizi (režisér Ai Taniuchy), vyhledávalo archivní materiály pro dokumentární pořad BBC. Byl poskytnut rozhovor pro film Heleny Třeštíkové o osvětinském rodinném táboře. Dále pracovníce oddělení holocaustu vypracovaly rešerše a poskytly konzultace k dokumentárnímu filmu pro Hidden Child na téma protizidovských zákonů a nařízení, připravily rešerši o Jindřichu Heislerovi pro film o malřce Toyen, vyhledávaly fotografie pro francouzský dokumentární film, poskytly rozhovor o zajišťování transportů Židů z protektorátu pro Českou televizi.

Co se týče archivní práce, u archivní sbírky Terezín byly uspořádány a inventarizovány plány, nápisy a technické nákresy z tereziňského ghetta a rovněž byl zkompletován inventář této sbírky. ►

Zrekonstruovaná budova Židovského muzea v Praze

Pokračovalo se také v restaurování a scanování vybraných archiválií.

U sbírky fotografií bylo provedeno hrubé zpracování souboru fotografií vztahujících se k transportům do ghetta, koncentračních a pracovních táborů v Pobaltí, Bělorusku a ve východním Polsku. V rámci akce *Pomozte pátrat po zmizelých sousedech* se na oddělení obrátilo 97 osob, od nichž byly získány cenné originály nebo kopie archivních

dokumentů (rodinná korespondence, loučení před transportem, dopisnice z terezínského ghetta a koncentračních táborů, ilegální dopisy, osobní dokumenty), fotografie (školní, rodinné, portrétní) a vzpomínky na židovské rodiny či komunity. Zároveň bylo zahájeno hrubé zpracování přírůstků z této akce.

Pro rozšíření sbírky deníků a památníků oddělení zakoupilo Deník Evy Wittlerové a Deník Renáty Reimannové.

V rámci projektu *Vzpomínky pamětníků* proběhlo shromažďování, zpracování a přepisování nových vzpomínek a údaje byly průběžně vkládány do počítačového programu. Současně byli kontaktováni další pamětníci. Byla též dokončena revize vybraných vzpomínek z archivní sbírky Terezín a tyto vzpomínky byly začleněny do databáze Sběrky vzpomínek pamětníků holocaustu. V návaznosti na projekt *Pomozte pátrat po zmizelých sousedech* byly rovněž shromažďovány dokumenty z předválečného i válečného života pamětníků. Probíhala také anonymizace vzpomínek (s ohledem na zákon o ochraně osobních údajů), editace a zpracovávání fotosběrky pamětníků.

Tematice holocaustu se též průběžně po celý rok věnoval ředitel ŽMP Dr. Leo Pavlát, a to přednáškami na toto téma pro střední školy, církve a Univerzitu Palackého v Olomouci, dále příspěvky na mezinárodních konferencích v Terezíně a Berlíně v listopadu 2004, a především publicisticky (česká redakce BBC, rozhlasové vysílání Šalom alejchem na stanici Regina, hlavní deníky, Česká televize).

Dr. Kateřina Svobodová
Dr. Leo Pavlát

Problematika holocaustu ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v roce 2004

1. Vzdělávací programy zaměřené na základní a střední školy

VKC ŽMP nabídlo v roce 2004 třídám 2. stupně základních škol a všem typům středních škol tyto programy zaměřené na téma holocaustu:

a) Přednášky

Perzekuce českých Židů, besedy s pamětníky - přeživšími koncentračními tábory a promítání dokumentárních filmů (např. *Síla lidskosti* a *Vyprávěj, mámo, jak to bylo*).

Besedy s pamětníky se uskutečnily i mimo VKC ŽMP, na pražských i mimopražských školách. Ve VKC ŽMP proběhlo v roce 2004 29 přednášek a besed pro 580 žáků a studentů.

b) Dílny

Od roku 2000, kdy byla v zrenovovaných prostorách v přízemí Maiselovy 15 otevřena nová učebna pro výtvarně

dramatické programy, tzv. „dílny“, začaly postupně vznikat i interaktivní pořady na téma holocaustu.

Umění v mezních situacích (žáci základních a středních škol reagují vlastním výtvarným a slovním vyjádřením na expozici dětských kreseb, kterou předtím zhlédli v Pinkasově synagoze) **Holocaust v dokumentech** (studenti středních škol analyzují v pěti skupinách dokumenty spojené s pěti fázemi holocaustu) **Reflexe - viníci, zachránci a ti druzí** (žáci 8. a 9. tříd základních škol a studenti středních škol se snaží definovat zmíněné skupiny na základě konkrétních příběhů a zachovaných fotografií).

Hanin kufřík (na základě práce s knížkou Karen Levinové *Hanin kufřík* vydanou v roce 2003, vlastního pátrání po dokumentech dokládajících osudy konkrétních osob v období holocaustu a následné besedy s osobou přeživší holocaust, žáci vyšších tříd základních škol a studenti středních škol vytvoří samostatné práce).

V roce 2004 proběhlo 8 dílen pro 193 žáků a studentů.

Dílňa Hanin kufřík byla mj. představena učitelům na mezinárodním semináři „Holocaust ve vzdělávání“, pořádaném na podzim Památníkem Terezín.

2. Večerní kulturní programy pro veřejnost

VKC ŽMP uskutečnilo v roce 2004 následující večerní pořady na téma holocaust:

- Leden 2004:** *Proč Němci volili Hitlera?*
- přednáška PhDr. Tomana Broda
- Březen 2004:** *Tzv. Rodinný tábor českých židů v Osvětimi*
- přednáška PhDr. Tomana Broda
- Duben 2004:** *Českoslovenští Židé v boji proti nacismu*
- vernisáž výstavy dokumentující život osobností židovského odboje za 2. světové války.
- Červen 2004:** *Když se pohnulo 137 vlaků smrti do Osvětimi*
- přednáška Ing. Viktora Schwarcze
Daleká cesta - promítání filmu Alfréda Radoka
- Září 2004:** *Ghetto v Lodži*
- přednáška PhDr. Richarda Seemanna
- Říjen 2004:** *Friedel Dicker-Brandeisová*
- přednáška PhDr. Arno Paříka
Etická filozofie holocaustu
- přednáška Prof. MUDr. Tomáše Radila, DrSc.
- Listopad 2004:** *Charlotte Burešová*
- přednáška Charlotte Opfermann
Nacistické vyhlazovací tábory jako „sociologické laboratoře“
- přednáška Prof. MUDr. Tomáše Radila, DrSc.
- Prosinec 2004:** *Šabat v Belžecu*
- přednáška dr. Roberta Sformiho
„Závidění holocaustu“, „Holocaust survivor“ z povolání
- přednáška Prof. MUDr. Tomáše Radila, DrSc.

3. Semináře pro pedagogy

Od roku 2000 se pravidelně na jaře konají třídní semináře pro učitele *Jak učit o holocaustu*, pořádané ve spolupráci s Památkem Terezín. Semináře jsou akreditovány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Zabývají se problematikou židovství a holocaustu v našich zemích. Program začíná v prostorách VKC ŽMP přednáškami o dějinách židovského osídlení u nás, prohlídkou Pražského židovského města a workshopy. Dosud jimi prošlo více než 800 českých pedagogů. V roce 2004 se konaly 2 semináře (v březnu) s účastí 108 pedagogů.

V roce 2001 byl zahájen čtyřdílný cyklus pro učitele základních a středních škol *Židovské dějiny, tradice a kultura a výchova k toleranci*. Cyklus probíhal do roku 2004 a konal se ve spolupráci s pedagogickými centry. Třetí část cyklu tvořily přednášky o dějinách antisemitismu, moderních dějinách českých Židů a beseda s pamětníkem holocaustu. V roce 2004 se seminářů zúčastnilo 80 pedagogů.

4. Ostatní

VKC ŽMP tak jako v minulých letech poskytovalo své přednáškové sály pro besedy s přeživšími holocaust, které pořádal Památník Terezín pro německé studenty a pedagogy.

5. Projekty

V roce 2004 pokračoval projekt *Zmizelí sousedé*, určený žákům základních a středních škol, spočívající v získání svědectví účastníků holocaustu nebo svědků těchto událostí. V roce 2004 byly přeloženy do angličtiny a připraveny k výrobě další čtyři výstavní panely seznamující s výsledky projektu, byla vytištěna základní metodická publikace k projektu (zejména pro učitele, ale i pro žáky a studenty) celkem v počtu 4000 kusů. Dále vyšel katalog k výstavě *Zmizelí sousedé*, letáček o projektu *Spolužáci* Gymnázia Mikulášské náměstí v Plzni a sborník Obchodní akademie v Chotěboři. Výstavu bylo možno zhlédnout na 16 místech. Pro semináře byla připravena prezentace projektu na CD-ROM v Power Pointu, která je průběžně doplňována a kterou lze využít i jako inspiraci pro začátek projektu ve školách. Účastníci projektu prezentovali své práce také během mezinárodního semináře ve spolupráci s Festivalem 9 bran v rámci Visegrádského setkání (Polsko, Slovensko, Maďarsko), na kterém převzali certifikáty z rukou Debory Lipstadt, Arnošta Lustiga a Leo Pavláta. Plzeňská skupina prezentovala svůj projekt *Spolužáci* v průběhu mezinárodního semináře pro učitele v Památkem Terezín.

Od roku 2001 pokračuje projekt vzdělávacích putovních výstav *Anna Franková - odkaz pro současnost a Příběh dětí - kresby dětí z terezínského ghetta*. Výstavy společně pořádané Anne Frank House v Amsterdamu a ŽMP se konaly v Obchodní akademii Chotěboř (14. 6. - 25. 6. 2004), galerii Holandský dům a na Střední pedagogické škole v Berouně (11. 9. - 1. 10. 2004) a v krajském muzeu Cheb (5. 11. - 12. 11. 2004). Zhlédlo je na 140 školních skupin ze základních i středních škol.

Ve spolupráci s Anne Frank House se v červnu 2004 konal vzpomínkový večer k 75. výročí narození Anny Frankové. Při této příležitosti bylo prezentováno nové vydání *Deníku Anny Frankové*. Uskutečnila se premiéra dokumentárního snímku *Krátký život Anny Frankové*, který nyní doprovází výstavu.

6. Účast na konferencích a seminářích

- Červen 2004:** zasedání Task Force v Římě (dr. M. Pojar)
- Srpen 2004:** mezinárodní konference „Teaching the Holocaust to Future Generations“ v Jad Vašem, Izrael (M. Zahradníková)
- Září/říjen 2004:** účast a přednáška na semináři *Kehila*, pořádaném Muzeem Boskovicka (M. Zahradníková)
- Říjen 2004:** seminář pro učitele v Židovském památkem v Černovicích (M. Zahradníková)
- Listopad 2004:** „Metodika výuky holocaustu“ a mezinárodní seminář „Holocaust ve vzdělávání“, pořádané Památkem Terezín (dr. Pojar, M. Zahradníková)
- Prosinec 2004:** zasedání Task Force v Terstu (M. Zahradníková)

Dr. Miloš Pojar,
ředitel VKC ŽMP

Dr. Leo Pavlát,
ředitel ŽMP

60 let od osvobození Osvětimi a dalších koncentračních táborů, 60 let od konce války.

PODIVNÁ VZPOMÍNKA

Před šedesáti lety, v lednu 1945, byla „osvobozena“ Osvětim.

Lidé dnes chápou Osvětim již jen jako historický pojem představující symbol hrůzy. Pro některé je neosobním předmětem (akademických) spekulací. Přibývá rovněž „vědátorů“, kteří zpochybňují počet zavražděných, ba dokonce existenci plynových komor, a naznačují, že Osvětim byla jen obyčejným pracovním táborem, jehož osazenstvo umíralo přirozenou smrtí. Takovéto a jim podobné zákeřné myšlenky jsou dnes předkládány čtenářům a posluchačům, zatímco hrstka očitých svědků ještě žije.

Osvětim byla komplexem koncentračních táborů. Ústřední tábor byl vybaven zařízením k tortuře, pseudolékařským pokusům a popravám, avšak převážná většina vězňů byla zneužívána k otrockým pracím ve válečném průmyslu až do úplného vyčerpání. Na rozdíl od ústředního tábora, bylo účelem pobočného tábora Osvětim - Březinka, umístěného nedaleko, masové vyhlazování. Na tuto konečnou stanici přijížděly dobytčáky transportující miliony lidí z celé nacisty ovládané Evropy. Konsternovaní cestující byli bez prodlení na rampě seřazeni a odvedeni k místu selekce, kde uniformovaný *superman* pokynem ruky během dvou nebo tří vteřin rozhodl o osudu každého jednotlivce. Oběti odeslané na „špatnou“ stranu netušily, co je očekává. V plynových komorách a krematoriích byly tisíce či desetitisíce každou noc usmrceny a přeměněny v popel a dým. Kreatury v lidské podobě sledovaly agonii odsouzených kukátkem.

Avšak i těm, kteří byli z rampy vehnáni do areálu Březinky, byl dopřán pouze odklad konečného osudu. Je těžko představitelné, jak krátká chvíle postačí k totální dehumanizaci člověka: příchozí byli obratem svléknuti do naha, oholeni od hlavy k patě, odvšiveni (ač v tomto stadiu vši ještě nepěstovali), oděni v hadry, vyhladověni, bití, mučení, počítání a přepočítávání na otevřených prostranstvích za každého počasí. Nastalo absolutní ponížení. Nově příchozí navíc s hrůzou pochopili význam plamenů a kouře stoupajících k nebi na obzoru. Zavražděné lze kvantifikovat, hrůzu nikoli. Následovaly další selekce, fyzicky schopné dospělé osoby byly seřazeny do oddílů, tetovány a odtransportovány na otrocké práce v koncentračních táborech, roztroušených po nacistické říši, slábnoucí vězni, kteří nebyli vybráni a zůstávali pozadu, si uvědomovali, že je čeká jediné východisko.

To byla Osvětim-Březinka, produkt lidského mozku.

V měsících blížícího se konce druhé světové války nacisté vyhlazovací zařízení v Osvětimi-Březince zničili. Zbytek chůze schopného osazenstva byl v lednu 1945 evakuován prostřednictvím tak zvaných „pochodů smrti“. Všichni chůze neschopní měli být zastřeleni. Je pozoruhodné, že panská rasa, jsouc si vědoma zrůdnosti svého činu, pokusila se zločin zaštit. Avšak východní fronta se neúprosně blížila, a tak nezbyval čas na vykonání posledního aktu nad odsouzenými. Tím se stalo, že se ti nejubožejší, pokud v nastávajících několika dnech nezemřeli mrazem, nemocemi nebo hladem, dočkali Rudé armády.

Pohlédneme nazpět, nebudme naivní a nejásejme. Nikdo nespěchal s *osvobozením* ani Osvětimi, ani kteréhokoli jiného koncentračního tábora. Sověti nemělina vybranou: buď museli nacistickou armádu porazit anebo být sami zneškodněni. Díky svému vítěznému tažení Sověti přemístili hranice, obsadili a zotročili značnou část východní Evropy, nastolili komunistickou diktaturu, zavedli vězňice pro nevinné občany. Jinými slovy reprodukovali vyzkoušený model sovětského gulagu, v němž zemřely rovněž miliony. „*Osvobození*“ nacisty devastované a vyklizené oblasti, známé světu pod termínem Osvětim-Březinka, nebylo než

vedlejším produktem druhé světové války.

Avšak ani západní spojenci se neodchýlili od své plánované strategie, aby urychlili osvobození koncentračních táborů nebo zpomalili vyhlazovací procedury. Je obecně známo, že spojenci a Sověti měli k dispozici informace o účelu a způsobu nacistických zvěrstev, a přesto nepovažovali za nutné zasáhnout alespoň tak minimálně, jako například bombardováním tratí, po kterých byl lidský náklad dovážen do spárů smrti.

Nebývalo by snad důvodné očekávat, že po zkušenostech druhé světové války lidstvo přijde k rozumu? Přesto byly a jsou od roku 1945 další miliony nevinných mužů, žen a dětí ze zvlé mocipánů záměrně zotročovány, trýzněny a vražděny obvykle za účelem uchopení a udržení moci ve jménu národa, třídy, víry či jakékoliv perverzní doktríny nebo agendy. Společnost se navíc hemží fanatiky otevřeně kázajícími smrt nevěřícím. Současně, v pohodlných salonech bezpečně vzdálených od scén masového vraždění, distingované dámy a pánové rokuje o tom, zda ten či onen případ spadá do kategorie *genocidy*.

Ano, nezapomínejme na osvobození Osvětimi a ostatních koncentračních a vyhlazovacích táborů, ale budme si vědomi, že pro převážnou většinu obětí přišlo „osvobození“ příliš pozdě.

Tom Luke, Ženeva

BEZMOC SLOVA

Jazyk, slovo, je nejdokonalejším dorozumívacím a výrazovým prostředkem, kterým lze odkrýt i ty nejtajnější hlubiny lidské duše. Přesto selhává, má-li vystihnout *šoa*. *Šoa* je nepopsatelné, nevystižitelné, nesdílitelné.

U příležitosti šedesátého výročí osvobození koncentračního tábora Osvětim, který se stal symbolem, *pars pro toto šoa*, bylo řečeno mnoho moudrých a zasvěcených slov ústy státníků, politiků a bývalých vězňů.

Jak už bylo vícekrát, při různých příležitostech a na různých místech zdůrazněno, nebylo jediné *šoa* šesti milionů, nýbrž šest milionů individuálních, osobních *šoa*. Nelze je vystihnout ani jednotlivě, tím méně v jejich souhrnu. Ani mocné slovo tuto moc nemá.

Možná, že je i tato nepochopitelnost *šoa* jednou z příčin „osvětimské lži“, neboť je relativně snadné tvrdit, že to, co nelze běžným lidským chápáním přijmout, se ani stát nemohlo.

Ještě po šedesáti letech se za nocí otevírá třináctá komnata duší přeživších vězňů. Vyletují z ní démoni našeho tehdejšího hladu, strachu, utrpení a zoufalství, převlečení do nevidaných, nových, absurdních stresových situací.

Nedávno, právě v období zmíněného šedesátého výročí, jsem se dozvěděl o absurditě, kterou bych nazval dějinnou.

Osvětim, toto přes 800 let staré malé město, bylo až do druhé světové války střediskem židovské víry a inteligence v Polsku. Kronikář o něm kdysi napsal: „Žít ve velkoměstě Žid může, ale *umřít* musí Žid v Osvětimi.“

Netušil, v jak hrůzné, apokalyptické a bezprecedentní míře se tento imperativ za stovky let naplní.

Pavel Stránský

ZE SENÁTU

V Senátu České republiky se u příležitosti Dne obětem holocaustu konalo dne 27. ledna t.r. setkání bývalých vězňů z Osvětimi a Terezína. Přítomní vyslechli proslovy pánů Petra Pitharta, 1. místopředsedy Senátu, pod jehož záštitou se shromáždění uskutečnilo, dále předsedy Poslanecké sněmovny PČR Lubomíra Zaorálka, zástupce Společenství Romů Karla Holomka a za Českou radu pro oběti nacismu Oldřicha Stránského.

Obzvlášť na nás zapůsobil mimořádně zasvěcený projev předsedy Poslanecké sněmovny.

Zajímavá a dojemná byla účast studentů gymnázia z Plzně, kteří představili svůj projekt *Spolužáci* (pocta dětským obětem holocaustu), inspirovaný známějším projektem *Zmizelí sousedé*, i účast studentů Obchodní akademie v Chotěboři a jejich plán pátrání po zmizelých chotěbořských sousedech.

V umělecké části programu, kterou bylo setkání ukončeno, vystoupili Jiří Hošek a jeho dcera Dominika, kteří zahráli dvě skladby pro violoncella.

Bylo mi trochu líto, že se shromáždění k tak významnému dni, jako bylo 60. výročí osvobození Osvětimi, kromě několika představitelů veřejného života zúčastnili pouze bývalí vězňové, a že nepřišel jediný ze senátorů, kteří měli ve stejné budově v témže čase své obvyklé zasedání.

Doris Grozdanovičová

Odhalení pamětní desky zachráncům židů v době 2. světové války

27. ledna, v Den věnovaný obětem holocaustu, se v Pinkasově synagoze z iniciativy organizace Hidden Child konala oslava těch, kteří i v těžké válečné době našli odvahu pomoci pronásledovaným Židům. Někteří z nich za to byli oceněni titulem *Spravedliví mezi národy*, který uděluje Památník Jad Vašem v Jeruzalémě. Stejně poděkování platí určitě i pro ty, kteří pomáhali, ale z různých důvodů se jim tohoto ocenění nedostalo.

Za neobyčejně hojně účasti zahájila shromáždění předsedkyně Hidden Child Jana Dráská. Žáci Lauderových škol pokračovali zapálením sedmi svíců se čtením Eulogie, věnované všem mučedníkům, milionům zavražděných, všem, kdo povstali a bojovali v ghettech i jinde, a také všem ušlechtilým lidem, kteří neváhali

ukrývat a chránit pronásledované Židy.

Jako první poté promluvil velvyslanec státu Izrael, JE Arthur Avnon, který kromě ocenění statečných zachránců upozornil, že jméno Arthur mu rodiče dali právě na upomínku člověka, který jim zachránil život. Dále promluvila Eva Benešová, zakladatelka Hidden Child u nás, která se za války s matkou a bratrem skrývala za velmi složitých a dramatických podmínek. Věra Egermayerová přečetla anglické poselství M. Paldiela z Jad Vašem, jímž vyslovil radost a uspokojení z odhalení Pamětní desky „Spravedlivým“ u Pinkasovy synagogy. Za druhou generaci zachráněných promluvila Dina Skaleová.

Po skončení shromáždění byla před Pinkasovou synagogou odhalena pamětní deska zachráncům Židů, za účasti autora Jaroslava Róny. Vlastní odkrytí desky provedly děti, „které se neměly narodit“, dcery dvou skrývaných a zachráněných, Dina Skaleová a Hana Benešová. Autor pak vysvětlil, že se námětem stromů s korunou a kořeny chtěl přiblížit vysazování stromů v Památníku Jad Vašem k uctění a zachování památky všech **Spravedlivých mezi národy**.

Snad se mohu doznat k velkému překvapení a potěšení, které mi poskytl Jaroslav Róna svým krásným ztvárněním pamětní desky v secesní podobě.

Anna Lorencová

60. výročí likvidace lodžského ghetta

Ve dnech 23. - 30. srpna 2004 se konalo v Lodži velké vzpomínkové setkání u příležitosti 60. výročí likvidace lodžského ghetta. Společně s Lodžskou židovskou obcí je organizovalo město Lodž a zúčastnil se ho také polský prezident Alexandr Kviasniewski. Na setkání přijelo z celého světa kolem 5 000 lidí, neboť mnozí z nich s sebou přivezli své děti i vnuky.

Naše skupina dostala pozvánky pozdě a nestačili jsme zorganizovat společný zájezd. Sešli jsme se alespoň spolu s předsedkyní Terezínské iniciativy paní Dagmar Lieblovou na Židovském hřbitově u Lodžského památníku a položili na něj kytici. Dnes žije v České republice z bývalých lodžských vězňů pouze 15 a z nich bohužel mnohým brání zdravotní stav účastnit se podobných akcí. Přesto jsme se dohodli, že pojedeme do Lodže ve dnech odjezdu prvních pražských transportů.

Zájezd se konal ve dnech 24. - 27. října 2004 a zúčastnili se ho Věra Štinglová, Michal Salamonovič, Věra Šlesingerová, Michal Klepetář za Pražskou židovskou obec a Libuše Bártová za Ostravskou židovskou obec. Zúčastnil se ho také Pavel Štingl, který v Lodži natáčel rozhovory a fotografoval. Předsednictvo Pražské židovské obce nám vyšlo vstříc a dalo k dispozici malý mikrobús s řidičem a Federace židovských náboženských obcí zaplatila noclehy. Cesta do Lodže trvala asi 10 hodin, v Lodži jsme strávili dva dny.

Navštívili jsme Židovskou obec a byli jsme přijati jejím předsedou a rabínem (v jedné osobě) Simchou Kellerem. Hovořil o srpnových slavnostech, které se vydařily a jimiž žilo celé město, a seznámil nás se situací v Lodži. Mimo jiné říkal, že antisemitismus je menší, mnoho mladších lidí „vychází ze skříní“ a začíná se podílet na životě Obce. V současné době má Židovská obec v Lodži asi 300 členů (před válkou bylo v Lodži 250 000 Židů). Také vybavení Obce se zlepšilo, má Stacionář pro seniory, rehabilitační, kulturní a historické středisko.

Na snímku Věra Šlesingerová, Michal Salamonovič a Věra Štinglová

Ve státním archivu v Lodži jsme získali informace o dokumentech našeho věznění. Poznali jsme také pracovníka radnice J. Nowaka, jenž se velmi zajímá o život a kulturu Židů v Lodži a byl nám také průvodcem. Jeho otec Zb. Nowak je redaktorem a nakladatelem a dostali jsme od něho srpnové číslo měsíčníku Tygiel kultury, věnované výročí ghetta (198 stran) a další knihy. Zajímavé publikace jsme dostali také na Obci.

Ve srovnání se situací před třemi lety, kdy jsme odhalovali pamětní desku na Židovském hřbitově na Maryšíně a kdy kromě malého, velmi nuzného Muzea ghetta na půdě dosti zchátralé budovy nic nepřipomínalo existenci ghetta, kde žilo kolem 170 000 lidí, se mnohé zlepšilo. Na domech, kde byly ubytovány transporty z Čech, Rakouska, Německa a Lucemburska, kde byly dílny, v nichž jsme pracovali, školy, nemocnice, sídla židovské a německé administrativy, cikánský tábor, jsou pamětní tabule. Nádraží Radogošč, kam přijížděly a odkud odjížděly transporty a které bylo před třemi lety zpustlé, je renovované. Tvoří spolu s dalšími budovami zatím nedokončený Památník Lodžského ghetta. Vysoký komín s nápisem Nezabiješ v hebrejštině, polštině a angličtině - krematorium, velký betonový kvádr - plynové komory a na konci nádraží Radogošč nám připadaly velikánské a málo pietní. Téhož názoru byl i náš vynikající průvodce pan Rogozinski. Jiným, daleko vhodnějším památníkem jsou stromky zasazené na paměť přeživších a skromný kámen.

Domy a ulice, kde jsme bydleli, se příliš nezměnily, jenom je tam nyní kanalizace, v domech vodovody a z dvorků zmizely latriny. Antisemitské nápisy, které pamatujeme z minulé návštěvy, byly zabitěny, objevily se však už nové.

Celý pobyt byl pro nás únavný a rozčilující, celé dva dny jsme prochodili po stopách ghetta a Pavel Štingl s námi natáčel rozhovory v místech, kde jsme žili. Na závěr jsme položili kytici k naší pamětní desce a zašli na hřbitov, na „ghettové pole“, jak tam říkají části, kde byly pohřbeny oběti ghetta. Návštěva v nás dlouho doznívá a smutek se mísil s úlevou, že jsme uctili památku našich blízkých.

Věra Šlesingerová

Odhalení památníku holocaustu v Bohumíně

Po mediální pozornosti 60. výročí odchodu protektorátních Židů do Terezína, začala i menší města stavět pomníky „svým“ obětem holocaustu.

Ve středu 29. září 2004 byl odhalen výtvarně pěkně řešený pomník v Bohumíně, v blízkosti místa, kde stávala Němci vypálená synagoga. Pietní akt uspořádalo zastupitelstvo města. Zúčastnila se ho delegace Židovské obce v Ostravě, delegace Terezínské iniciativy a gymnazisté z Bohumína. Několik studentek předneslo básně Jiřího Ortena, modlitbu za mrtvé pronesl rabín Moše Koller z Brna. Místostarostka Bohumína nás zaujala poukazem na fakt, že ačkoli židovská komunita před válkou nebyla v Bohumíně nijak početná, její ekonomický a společenský přínos městu byl velmi významný.

Po pietním aktu se konal koncert vynikajícího souboru ADASH vedený doc. Novotným. Vystoupení souboru mění všechny pietní akce na Ostravsku v nevšední sváteční zážitek.

Bohužel, tak jako již několikrát památník transportu do Niska v Ostravě, stal se i památník v Bohumíně ještě před odhalením terčem neznámých vandalů.

Věra Andryšiková, Ostrava

Franta (opět) s dětmi

SETKÁNÍ V PRAZE

Válka skončila a vlny mírového života vyvrhly na břeh hrstku trosečníků - chlapců z domova č. 7 na L 417, kteří si říkali Nesarim a s nimi i jejich madricha, který v téhle historii hrál a hraje

důležitou roli. Ačkoliv je jen o několik let starší, dokázal nám všem ulehčit ztrátu rodiny a dokázal dát několika chlapcům různého původu a charakteru pocit kamarádství, přátelství a sounáležitosti.

Bylo nás tehdy v místnosti asi čtyřicet. Chlapci přicházeli ze svých domovů a odcházeli s transporty na východ - vrátilo se nás po válce dvanáct. Franta - náš vzor a především kamarád, Extrabuřt, Gorila, Hupprt, Kapr, Kikina, Majošek, Míša, Pájik, Pedro, Robin a Špulka.

Ačkoliv jsme byli roztroušení po celém světě, „šťěstlí“ nás neopustilo.

Vyučili jsme se, zamilovali se, pracovali na různých místech. Obklopili jsme se dětmi . . . , občas jsme se sešli. Frekvence našich schůzek se však s věkem prodlužovala.

Po šedesáti letech vznikly opět nové rodiny, stali jsme se dědečky, babičkami, maminkami i tatínky, tetami a strýci, bratrance a sestřenicemi.

V srpnu loňského roku jsme se všichni sešli v Praze. K našemu velkému překvapení a radosti se sjelo 16 z první, 24 z druhé a 10 z třetí generace - celkem 50 lidí. Naše děti a vnoučata k sobě našly okamžitě cestu - jako by spolu odjakživa vyrůstaly. Společně jsme podnikli

výlety do Českého ráje, lodí po Vltavě a také do Terezína. Výletu do Terezína jsme se zúčastnili všichni společně - všechny tři generace.

My, Nesarim, děkujeme našim dětem a vnoučatům za to, že byly s námi.

Martin Mayer

Mezinárodní konference v Terezíně

V druhé polovině listopadu 2004 uspořádal Památník Terezín mezinárodní konferenci na téma **Terezín 2004. Stav a perspektivy historiografie terezínského ghetta**. Jednání konference bylo třídenní, od neděle 21. do úterý 23. listopadu, v sobotu 20. se účastníci do Terezína sjížděli.

Kromě stručných zahajovacích projevů ředitele PhDr. Jana Munka a představitelů Židovské obce Praha ing. Tomáše Jelínka, bylo předneseno 28 půlhodinových příspěvků z nejrůznějších oblastí bádání a výzkumu o Terezíně a holocaustu. Přednášky byly uspořádány do určitých tematických celků a k nim pak probíhala ještě odborná diskuse.

Rozsah zájmu o problematiku spjatou s Terezínem jak mezi českými, tak i zahraničními (vesměs mladšími a mladými) badateli byl pro mne překvapivý a potěšující. Patnáct zahraničních a třináct českých přednášejících předneslo celkem 28 zhruba půlhodinových příspěvků, přinášejících řadu nových dosud neznámých poznatků, výsledků badatelské činnosti jejich autorů. Nejvíce zahraničních referentů přijelo z Německa - bylo jich pět, tři z Rakouska, po dvou z Izraele, Polska a Slovenska, jeden z USA. S velikou radostí jsme se přivítali s našimi slovenskými přáteli Katarínou Hradskou a Ivanem Kamencem, kteří od počátku těchto setkávání bývali v Terezíně pravidelnými a aktivními účastníky, a jen neradi je nyní zařazujeme mezi hosty zahraniční.

Mezi účastníky konference bylo jen několik málo těch, kteří, resp. které poznaly Terezín ještě za války, na jejich sečtení stačily čtyři prsty. Vedle „zpravodajky“ to byly Anita Franková, Anna Hyndráková a naše milá známá, dnes izraelská spisovatelka Ruth Bondyová. Ta obohatila konferenci tématem, *Život s hmyzem*, které snad ještě nikde jako samostatné téma nezaznělo. Ruth popsal trýzně se sužujícím a nevyhladitelným hmyzem, ale také se zápachem a špínou, s nimiž se vězni dennodenně setkávali. Bylo nám upřímně líto, když si právě ona na sklonku předposledního jednacího dne na špatně osvětlené a rozbité cestě k bývalým Magdeburským kasárnám zlomila nohu. Věřím, že dnes „už zase skáče přes kaluže“.

Základní téma konference zahájila Jaroslava Milotová přednáškou *Terezínská historiografie v uplynulém desetiletí*. V tomto „tematickém bloku“ zazněly

VÁCLAV HAVEL

Praha 4. listopadu 2004

Pozdravuji vás, účastníky konference věnované terezínské historiografii uplynulého desetiletí. Domnívám se, že je to setkání velmi potřebné, neboť společnost není nikdy zcela imunní proti zvlí a násilí. Musí ale přesto hledat způsoby, jak jim co neúčinněji čelit. Analýza historie a její reflexe nám může pomoci se v dějinách orientovat a porozumět jim. A zprostředkovat toto poznání by mělo být zájmem každého demokratického státu. Domnívám se, že se toto v naší společnosti v podstatě děje, i když možná s obtížemi a méně, než bychom si přáli. Dějiny mají pokušení se opakovat, avšak nikdy ve stejné podobě. Může se tedy stát, že sousedění na jejich podobu minulou odvádí naši pozornost od jejich možné podoby budoucí. Jinými slovy příště mohou přijít zrůdné myšlenky z té strany, odkud to nyní nejméně čekáme. Měli bychom proto asi všichni věnovat více pozornosti podstatě společenských pohybů, než jejich vnějšimu zdůvodňování a soudobé ideologii. Myslím, že i to patří k interpretaci dějin a k poučení z nich. A vám děkuji, že se o to pokoušíte.

Václav Havel

ještě tyto další přednášky - Vojtěch Blodig: *Priority výzkumné a muzejní činnosti Památníku Terezín od počátku devadesátých let*; Anita Tarsi (Izrael): *Výzkum dějin terezínského ghetta v Muzeu Beit Terezín*, a v poněkud širším pojetí - Leo Pavlát: *Židovské muzeum v Praze a jeho úloha při výzkumu holocaustu a odhalování snah o jeho dezinterpretaci*; Helena Krejčová: *Hlavní oblasti výzkumu oddělení židovských studií Ústavu pro soudobé dějiny ČSAV v uplynulém desetiletí*.

Příští tematický okruh byl věnován osudu Židů zavlečených do Terezína z některých dalších evropských zemí. Beate Meyer (SRN): *Říšské sdružení Židů v Německu a Terezín*; Gerhard Ungar (Rakousko): *Rakouští Židé a Terezín*; Anna Hájková (ČR): *Židé z Nizozemska a Terezín*; Katarína Hradská (Slovensko): *Židé ze Slovenska a Terezín*; Eleonore Lappin (Rakousko): *Maďarští Židé v Terezíně: „privilegování“ a „otroci“*.

Miroslav Kryl upoutal účastníky seznámením se složitým vývojem a problematikou *Českého kritického vydání díla H. G. Adlera o ghettu Terezín*; Alfred Gottwaldt (Rakousko): *Úloha Reichsbahnu při zajišťování deportací do Terezína*.

Následný tematický celek je věnován dalším osudům terezínských vězňů. Severin Hochberg (USA): *Cesty poválečné emigrace bývalých židovských vězňů do Západní Evropy, USA a Palestiny*; Helena Kubica (Polsko): *Děti z terezínského ghetta v Osvětimi*; Robert Kuwalek (Polsko): *Terezínští vězni v Lublinské oblasti*; Peter Witte (SRN): *Eichmann ve vyhlazovacím táboře Belzec. Počátek deportací do oblasti Lublinu*; Peter Klein (SRN): *samosprávy a židovské rady mezi prací a zničením. Situace v Lodži, Řize a Terezíně*. (Těžko přeložitelným německým termínem Spannungsfeld je míněno dilema samosprávných ▶

židovských orgánů, usilujících o vyhledávání práce pro vězně, která je mohla osvobodit z tábora a jejími zničujícími důsledky).

Další příspěvky už nebyly tak důsledně spjaty jednotným tématem, všechny však spojovalo úsilí přinést do terezínské historiografie nebo k poznání holocaustu nové výsledky studia. Tomáš Fedorovič (ČR): *Nové poznatky o příslušnících SS v terezínském ghettu*; Michael Wögerbauer (Rakousko): *Výzkumné téma Murrenstein*; Alena Míšková: *Výzkum problematiky terezínského ghetta na pražských vysokých školách*; Lenka Matušíková: *Nové směry využívání archívních pramenů k dějinám terezín-*

ského ghetta; Mečislav Borák: *Prameny k transportům z opavského obvodu Sudetské župy do Terezína*; Ivan Kamenec: *Holocaust na Slovensku a jeho reflexe v literatuře*; další příspěvek byl věnován činnosti Židovského muzea v Praze - vyhledávání pamětníků a záznam jejich vzpomínek. Michal Frankl: *Proč sbírat data obětí? O vytváření databáze obětí holocaustu na příkladu databáze Institutu Terezínské iniciativy*; Jan Gebhart: *Konečné řešení a česká historiografie*; Wolf Gruner: *Pronásledování Židů v protektorátu jako součást protizidovské politiky Velkoněmecké říše*.

Snad se výčet všech příspěvků, které byly na třídní konferenci v Terezíně

předneseny, bude zdát nezáživný a zbytečný. Přiznávám se, že pro mne byl udivující. Snad pro vás bude alespoň částečným přehledem a ukázkou, do jaké šíře se výzkum na tomto poli novodobé historie pohybuje a jakou dává naději, ba téměř jistotu, že toto, pro nás tak živé a osudové období, nebude zapomenuto. Už nevím, kdo z účastníků konference pronesl myšlenku, že bádání o holocaustu bude pokračovat i v době, kdy už tady nebudou ani jeho vykonavatelé ani jeho oběti.

Nezbývá než upřímně poděkovat všem organizátorům za jejich velkou práci.

Anna Lorencová

PROČ

V listopadu loňského roku vysílala televize Nova v pořadu *Na vlastní oči* příběh Jiřího Pavla, syna známého spisovatele Oty Pavla. Z relace bylo zřejmé, že jde o psychicky nemocného člověka. To potvrdil i psychiatr, který v pořadu rovněž vystupoval a vysvětlil, že Jiří trpí závažnou duševní chorobou, stejnou, jakou kdysi trpěl jeho otec.

Na obrazovce se objevuje Jiří Pavel, jak rozmařile rozhazuje peníze z tantém za otcovo literární dílo a například si tisícikorunovou bankovkou zapaluje cigaretu. Pohybuje se ve společnosti podivných kamarádů, kteří ho očividně nemilosrdně využívají i zneužívají. Jeden z nich se o něho svým způsobem stará, bydlí s ním a také mu vaří. Vidíme Jiřího v jedné branické hospodě, odkud si chce tohoto svého přítele odvést. Ostatní štamgasti se mu posmívají za jeho bezděčné pohyby, neustálé a neovladatelné přešlapování, které jsou bezpochyby rovněž příznaky jeho choroby.

To je jen několik postřehů z uvedené relace, která v podstatě neukazuje nic jiného, než smutný a tragický život nemocného člověka.

Je nepochopitelné, proč televize Nova zneužila jeho bezmoci k zvyšování své popularity v pořadu, který se obvykle snaží odhalovat různé nepravosti a zlořády, pomáhat nevinně postiženým apod. Tento pořad však podle našeho názoru žádné takovéto ambice neměl a vůbec se do vysílání *Na vlastní oči* nehodil. Nikomu nepomohl, neodhalil žádné bezpráví, a jak nakládá Jiří Pavel se svými penězi, je výlučně jeho věcí. Nemluvě o tom, že i to patrně souvisí s jeho nemocí. Televize Nova vlastně takto zneuctila i dílo Oty Pavla. Ostatně také on se

v těžkých obdobích své nemoci choval jinak, než se od spisovatele očekává, a v krátkých chvílích úlevy psal svá krásná díla. Jsme přesvědčeny, že tímto pořadem porušili jeho autoři všechny zásady novinářské etiky a že hraničí s hyenismem.

Proč tedy televize Nova ukázala Jiřího Pavla, inteligentního člověka, autora sebeironizující knihy o kruté dědičné chorobě, jen jako vysmívanou lidskou trosku? Proč?

**Doris Grozdanovičová
Anna Lorencová**

UMĚNÍ STÁRNOUT

V pondělí 11. října minulého roku byla dvěma našim význačným spisovatelům, Viktoru Fischlovi a Josefu Škvoreckému, udělena cena Jaroslava Seiferta za celoživotní literární dílo. Je skoro neuvěřitelné, že i starší z nich, Viktor Fischl, je ještě ve svých 92 letech tak čilý, že stále píše.

Chtěli bychom zde upozornit zejména na jednu z jeho knih, vydanou v Praze v roce 2004. Jmenuje se „*Prstoklady*“ a autor v ní s trochou nostalgie shrnuje své zkušenosti, názory, vzpomínky a moudrosti, které na své životní cestě posbíral. Je to řada vyprávění o životě, o lidech, které potkal. Všechno, co je nám tak blízké a co je vyprávěno okouzlujícím způsobem, s úsměvným humorem, s nadhledem, a jak je u něj pravidlem, krásným jazykem.

V „Hovorech o stáří“ tu říká, že stáří je věk smíření, zatím co o dětství míní, že je to čas objevů, poznání a promyšlení. Na obojí se dívá zpět s pocitem štěstí. V dalších úvahách se zamýšlí nad nejhlubšími otázkami lidstva, např. *O pravdě a lži, O lidské nenasytosti, O pověrčivosti, Zklamání*, i nad vlastními

problémy *O řemesle spisovatelském, Poezie a próza, Co si počnu v ráji* a pod.

Stále se ještě chystá napsat knihu, do které by, jak uvádí, „uložil všechno, co ví o životě, protože má potřebu dělit se o své myšlenky se čtenáři“. Myslím, že kniha *Prstoklady* je přípravou na tuto zamýšlenou práci. A kde se vzal její název? Jméno jí dalo vyprávění o velké lásce dvou pianistů, která dokázala překonat fatální neštěstí, které jednoho z nich potkalo.

Z celé knihy vyzaňuje Fischlovo vyznání, že věří v lásku jako největší štěstí v životě, ale pro jeho dosažení a naplnění je také třeba něco udělat. Toto krédo by mělo být i naším.

Eva Štichová

Vážení přátelé,

Terezínská iniciativa Vám srdečně děkuje za finanční dary, které jste nám v průběhu roku 2004 poskytli. Terezínská iniciativa má velice omezené zdroje příjmů k volnému použití, a to z důvodu neustále klesajících úroků v našich bankách.

Vzhledem k těmto okolnostem nám Vaše dary pomáhají plnit všechny úkoly, které nás v roce 2005 čekají. V neposlední řadě považujeme Vaše dary za vyjádření Vašich vzpomínek na všechny ty, kteří zahynuli, a tím nám pomáháte k důstojnému uctění jejich památky.

Velice děkujeme za všechny velkorysé finanční dary, ale zároveň si také vážíme všech darů, které jste nám poskytli dle Vašeho uvážení a dle Vašich možností.

Celková výše darů v roce 2004 dosáhla částky 332.250,- Kč.

V tuzemsku nám přispělo na naši činnost 364 a ze zahraničí 39 členů.

Ještě jednou děkujeme všem našim členům, kteří na nás nezapomínají.

Milena Procházková

Seniorské centrum na Hagiboru

Židovská obec v Praze se během posledních let velkou měrou věnovala zlepšení péče o přeživší holocaust a jejich životní partnery (tj. především členy TI, Hidden Child a židovských odbojářů). V roce 2002 po povodních byla zahájena činnost domácí péče Ezra, která dnes nabízí pravidelné profesionální služby více než 80 klientům. Následně jsme iniciovali a pomohli zajistit finance od německé nadace budoucnosti pro obdobné projekty v židovských obcích v Brně a Ostravě. Židovská obec v Praze za podpory Tereziánské iniciativy realizuje řadu dalších projektů ve prospěch přeživších v ČR (např. zdravotní fond JCC, projekt ICHEIC).

Již v polovině devadesátých let byl na naší obci vyhlášen záměr vybudovat systém komplexní péče, který by nabízel pomoc v naprosté většině standardních situací, do kterých se mohou přeživší holocaust dostat. K vybudování Hagiboru, který by poskytoval celodenní zdravotnickou péči s lékařským dohledem, se vedení naší obce zavázalo již v roce 1996 (tehdy se uváděla kapacita 74 lůžek). To, že bylo nakonec vybudováno zařízení v ulici Milady Horákové s nedostatečnou kapacitou 19 míst, bylo již v době svého vzniku deklarováno jako dočasné řešení.

Oživení myšlenky vybudovat seniorské centrum na Hagiboru se proto jeví jako rozhodnutí pět minut po dvanácté. Během uplynulého roku byl se skupinou domácích i zahraničních odborníků definován projekt, který je zárukou moderního zařízení v péči o seniory. Základní koncepce byla prezentována sociální komisi Tereziánské iniciativy, která tento záměr od samého počátku podporuje a navrhla jeho využití pro potřebné z celé naší republiky. V září 2004 rozhodla reprezentace o zahájení realizace výstavby dle vítězného projektu arch. Líška, který je autorem několika obdobných zařízení. Vizualizaci jeho návrhů můžete vidět na obrázku.

Stará budova Hagiboru, která tvoří přední část objektu, je určena pro denní centrum s kapacitou 40 lidí, ordinace lékařů, fyzioterapii a rehabilitaci. Je zde i administrativní zázemí, jídelna a prostory pro spolkovou činnost. V horních patrech jsou plánovány pokoje, kde bude 8 variabilních míst buď pro respitní péči či mimopražské návštěvy. Seniorské centrum na Hagiboru má za cíl zapojit své obyvatele a návštěvniky dle jejich možností do aktivit obce a jim blízkých spolků. Hagibor by měl být budován jako živá součást naší komunity, kde může docházet ke generačním setkáním. Zadní část objektu, která bude nově přistavěna, vytváří malou zahradní oázu klidu v blízkosti rušné komunikace, kde bude 60 míst v jednotlivých bytech (26 jednolůžkových bytů, 2 partnerské byty, 15 dvoulůžkových pokojů pro intenzivnější péči). Sociální komise Židovské obce v Praze byla vyzvána k návrhu pravidel pro přijímání do tohoto zařízení.

Investice je odhadována na 160-180 mil. Kč. Židovská komunita je schopna takový projekt realizovat. Byla toho schopna již v minulosti, ale byly jiné priority. Doufám, že současné nepokoje na Židovské obci v Praze brzy ustanou a bude možné opět plně v tomto projektu pokračovat. Přál bych nám všem, abychom se nejpozději v roce 2007 mohli sejít při otevření Hagiboru.

Ing. Tomáš Jelínek

PRAMEN - román o zrodu a rozkvětu judaismu

Nevím, zda je to román o současném Izraeli na pozadí jeho prastaré historie nebo naopak popis jeho dějin od nejstarších dob do dneška. Každopádně se obojí v tomto románu ze života dnešního Izraele prolíná. Je asi zbytečné se příliš rozepisovat o obsahu této knihy, vyšla už v roce 1967 a je dostatečně známá. Do češtiny však byla přeložena dost pozdě, a tak se o ní zmiňuji při příležitosti jejího prvního českého vydání v roce 2002. Rovněž její autor, James Michener, proslulý akademik a spisovatel, odměněný Pulitzerovou cenou i oceněním amerického Prezidentského výboru pro umění a humanitní vědy, nepotřebuje další poznámky.

Knihy má 800 stránek, ale čte se do slova se zatajeným dechem a zvědavost při sledování osudů zajímavých hrdinů knihy usnadňuje pojmout i její naučnou stránku, jak ji přibližují odhalované jednotlivé vrstvy archeologických vykopávek, které na tomto místě provádějí moderní lidé. Setkávají se na tolik exponovaném kousku země, posvátném

pro judaismus, islám i křesťanství. Na místě, kde se protínají dějiny starých civilizací a kde teď izraelská sabra, izraelský Arab a irský vědec - katolík, německý Žid a bohatý americký Žid z Chicaga, který jejich práci na vykopávkách financuje, společně pracují.

Jsem přesvědčena, že toto dílo přispívá také k hlubšímu pochopení všeho, co se kolem této malé, ale přece tak významné části světa děje, a jak její historie a staré zákony stále ovlivňují život lidí i v dnešní moderní době.

Eva Štichová

Pamětní deska v Karmelitské

Do redakce jsme dostali dopis od naší čtenářky Františky Pelcové ze Švýcarska:

„Děkuji za zaslání časopisu Tereziánská iniciativa, na který se vždy moc těším a ráda si jej přečtu. Také jsem četla knížku paní Ruth Bondyové *Víc štěstí než rozumu*, měla jsem podobný osud. Do Osvětimi jsem byla transportována v devíti letech, bydlela jsem také na dětském bloku, na procházky po lágru si však nevzpomínám.

V minulém čísle časopisu píšete o pamětní desce na zdi Parkhotelu. Nevím, zda někdo z vás zná pamětní desku v Karmelitské ulici u kostela Panny Marie Vítězné (Pražské Jezulátko).“

Dagmar Lieblová si udělala jednu neděli „vlastivědnou vycházku“ do Prahy a desku vyfotografovala. Emanuel Poche píše v knize *Prahou krok za krokem*: „Před kostelem na zdi bývalého kláštera je bronzová deska na paměť dětí zahynulých ve druhé světové válce. Je dílem sochaře F. Adamce z r. 1946.“... (Emanuel Poche, *Prahou krok za krokem*, Panorama 1985, s. 280.)

Brundibár a Dismanův soubor

Zvláštní shodou okolností - a pochopitelně zčásti také svým vlastním přičiněním - se „Brundibár“ stal neobyčejně cennou součástí našeho života.

V polovině září 1990 jsme se ujali vedení Dismanova rozhlasového dětského souboru, tedy tělesa s dlouhou tradicí rozhlasovou a činoherní (Miloslav Disman soubor založil už v roce 1935). Nabídka uvést dětskou operu proto zaskočila nejenom nás, ale také tehdejší členy souboru a jejich rodiče.

U zrodu této myšlenky stála Tereziánská iniciativa a pan Jiří Vrba. Sám v *Brundibáru* nikdy neúčinkoval, tereziánská představení však intenzivně vnímal jako divák (byl do tereziánského ghetta deportován na sklonku roku 1941 jako sedmnáctiletý). Vrbova úvaha byla prostá: autenticitu někdejších tereziánských představení na půdě magdeburských kasáren může dnešnímu divákovi přiblížit právě dramatický soubor, s neškoleným pěveckým projevem - ostatně tereziánské děti také nebyly většinou po pěvecké stránce výjimečně připravovány a teprve setkáním s náročným úkolem dospívaly k dobrým pěveckým výkonům.

Vrbovou zásluhou jsme se spolu s dětmi i my začali seznamovat s historickými fakty, se jmény, s pohnutými událostmi tereziánského života v ghettu a dalších internačních táborech (J. Vrba prošel Osvětím a přežil i úděsný pochod smrti buchenwaldských vězňů). Velmi obezřetně jsme promýšleli, jak tragické souvislosti provozování *Brundibára* v ghettu vysvětlit dětem ve věku sedm až čtrnáct let. Už na jedné z prvních neformálních schůzek promítli jsme si s dětmi mimo jiné i úryvek z propagandistického filmu mezinárodního Červeného kříže o „führerem darovaném městě“ - padaly dětsky naviň a nezáludné otázky: „Pane Vrbo, vy jste byl taky Žid?“, anebo „Proč jste se Hitlerovi nebránili?“ Dikce těchto replik byla pro první debaty příznačná: snažili jsme se nepospíchat a nechat děti i pana Vrba rozmlouvat jim srozumitelnou řečí, v níž se - zcela pochopitelně - odrážela jak (bohudík) neprožitá atmosféra skutečné tragédie, tak (bohužel) i nános současných akčních filmů a virtuálního násilí mihotavých obrazovek.

Všechny úvodní pochyby se pomalu rozplývaly, jakmile jsme postupně zabředali do vážnější a systematictější práce. Operu jsme začali s dětmi studovat na horách v lednu roku 1991. Přes den děti lyžovaly, večer stály u klavíru a s Tomášem Kořenkem, tehdy o málo starším než byly samy, prozpěvovaly „brundibář“ melodie. Už druhý den jsme zaslechli úryvky opery na sjezdovce. A tehdy jsme uvěřili, že úkol lze zvládnout. Děti pronikaly do partitury Krásovy opery ne tak, jak pěvci obvykle činí, tedy od not k výrazu, ale právě naopak, od uchopení atmosféry, od pochopení smyslu kráčely teprve k intonační čistotě. Učily se mlouvou vyjádřit obsah a od řeči se odrážely k rytmu a melodii.

Konečně se na dohled přiblížilo datum 18. října 1991. Ani v těchto chvílích jsme neztratili ze zřetele hlavní smysl, pro který jsme *Brundibára* do svého repertoáru zařadili: zjišťovali jsme, kdo z bývalých interpretů do Terezína přijede, domluvili jsme na odpoledne mezi jevištní zkouškou a představením návštěvu nově otevřené expozice Muzea ghetta, jednali jsme s organizátory z Tereziánské iniciativy o možnosti vidět rovněž představení zhudebněné poezie dětí z tereziánského ghetta, scénické pásmo, které ojedinělým způsobem za doprovodu symfonického orchestru přijel zazpívat chlapecký sbor ze Spojených států, American Boys Choir.

Dismanův rozhlasový dětský soubor

Český rozhlas

uvádí

k 60. výročí osvobození Terezína

dětskou operu

Hanse Krásy

(libreto: Adolf Hoffmeister)

BRUNDIBÁR

10. května 2005 v 18.00 hodin

DIVADLO MINOR

Vodičkova 8, Praha 1

V den premiéry jsme přímo v sále Kulturního střediska v Terezíně absolvovali poslední zkoušku. Vyměnili jsme si, aby byl sál uzavřen, ale zájmu účastníků setkání nebylo možné odolat. Jakmile zazněly první tóny známých melodií, nastal shon u dveří i v zákulisí. Nebylo možné původní striktní požadavek dodržet - odepřeli bychom si neopakovatelný zážitek onoho zamýšleného přesahu generací, nikoliv symbolického, ale reálného podání ruky a pohlazení: vždyť mezi diváky, kteří se „načerno“ dostali do sálu, byli mimo jiné Greta Hofmeisterová, která zpívala více než padesátkrát Aninku v původním tereziánském *Brundibáru* (přicestovala z Izraele), Ela Weissbergerová, někdejší představitelka kočky (žije nyní v USA), a pochopitelně i „naši pražští poradci“ - Jiří Kotouč, Eva Herrmannová a Jiří Vrba. A jak jsme se dozvěděli s odstupem času, v některých případech až po několika letech, v sále či v zákulisí byli i jiní milí lidé: paní Helga Hošková, Ruth Eliasová a další...

Mezi generálkou a představením jsme spolu s Mgr. Ludmilou Chládkovou prošli sály právě otevřené expozice Muzea ghetta. Na děti silně zapůsobily obrázky malované tereziánskými dětmi, pochopitelně jsme se všichni zajímali zejména o několik panelů, na nichž byla připomenuta historie *Brundibára* v ghettu. Několikrát jsme se dali do řeči s účastníky *Setkání* - neformální rozhovory, plné dojetí a pohnutí, lze jen stěží reprodukovat...

Samotné představení mělo nádhernou atmosféru - děti nezpívaly bezchybně, sem tam se některý nástup nevydařil tak, jak bychom si představovali, ale celkové vyznění bylo překvapivě osobité čistotou výrazu a upřímností, s jakou děti gradovaly svůj výkon k finálové písni. Tu si sál zazpíval spolu s nimi... ▶

K předběžné ústní dohodě o pořízení kompletní digitální nahrávky *Brundibára* s orchestrálním doprovodem došlo nedlouho po premiéře - sešli jsme se s Jožou Karasem a producentem firmy Channel Classics Teddem Diehlem, kterým byla jevištní forma představení sympatická. Zdráhali jsme se zavázat k natáčení bez ověření, zda dokážeme připravit děti po pěvecké stránce natolik, aby výsledná podoba snesla profesionální měřítko. Zkoušeli jsme některé části opery nahrát ve studiu, rozšířili jsme svůj tým o korepetitorku Evu Boškovou - a posléze jsme definitivně stanovili datum nahrávání na červen 1992. Joža Karas, který nahrávku dirigoval, převzal sbor důkladně připravený Evou Boškovou až po svém příletu do Prahy. Kompletní verze opery byla pro vydání na CD doplněna českými lidovými písněmi v úpravě Františka Domažlického. Natočeny byly i tři *Hebrejské chóry* Viktora Ullmanna, avšak na desce se, vzhledem k finančním nárokům vlastníků autorských práv, nakonec neobjevily.

Náročný třídní natáčení ve studiu Na Petynce přineslo slušný výsledek: recenze amerického časopisu „CD Review“ ocenila nahrávku pro jednotný styl, dramatické napětí, energii a pro perfektní zachycení jednoduché krásy a čistoty dětských hlasů. Joža Karas k nahrávce dodal: „Kdybychom natáčeli s profesionálním sborem, byl by výsledný zvuk bezpochyby efektnější - nebyl by to však *Brundibár*...“ U srdce nás hrálo, že se na tradiční pětihvězdičkové stupnici recenzenta zaskvěly nejenom čtyři hvězdičky za technickou kvalitu nahrávky, ale také čtyři za pěvecký výkon... (Hans Krása, *Brundibár*, Channel Classics 1992, CCS 5193)

Brundibár je na repertoáru DRDS od roku 1991, tedy už plných třináct let. Uvedli jsme ho na mnoha představeních před domácím publikem, hráli jsme ho na pařížském festivalu

Du Marais (22. - 27. 6. 1993), připomněli jsme jím výročí Křišťálové noci v Berlíně (6. - 8. 11. 1993), účinkovali jsme v Antverpách, Evropském městě kultury 1995 (7. - 15. 5. 1995), v roce 1998 jsme ho uvedli v rámci Pražského jara, o rok později v anglické verzi v USA. Tolik představení není samozřejmě možné odpívat v jediném obsazení. Z prvňáků se za tu dobu stali středoškoláci a ti nejmladší z dnešních interpretů se v době naší terezínské premiéry ještě ani nenarodili...

Chtěli jsme vždy, ať už jsme postaveni před jakýkoli úkol, aby děti nám svěřeně minulost vnímaly a aby v nich probouzel citlivost k věcem současným. Proto pro nás nastudování opery neznamena jen půlroční práci předpremiérovou, ale k dnešnímu datu řadu let naplněných diskusemi, pravidelnými návštěvami Terezína i pracemi na tématech souvisejících: uvedli jsme scénickou montáž *Jiří Orten*, hodinové představení sestavené z jeho próz a veršů, pásmo dětských básní z ghetta s názvem *Motýla jsem tu neviděl*, scénické pásmo *Květovaný kůň*, osobitou abecedu říkadel a písní uváděnou autorskou dvojicí Karel Reiner a Norbert Frýd rovněž v Terezíně. A samotného *Brundibára* jsme už nastudovali i v angličtině. Díky velmi dobré spolupráci s terezínským „Střediskem setkávání“ jsme si v červnu 1998 poprvé zahráli *Brundibára* i na zrekonstruované půdě někdejších Magdeburských kasáren, tedy přímo v místech, kde byla opera uváděna v letech 1943 až 1944.

Jsmo rádi, že naše říjnová premiéra v roce 1991 v Terezíně i více než stovka představení doma i v zahraničí pomohly *Brundibárovi* znovu na svět, na svět i po tolika letech stále bolavý a nevraživý, ale zdaleka ne tak tragický, jakým byl za dob, které se už nebudou opakovat.

**Zdena a Václav Fleglovi,
vedoucí Dismanova souboru**

MADELEINE

K čtenářsky nejúspěšnějším knihám poslední doby patřila bezesporu „*Madeleine*“ od Madeleine Albrightové. Není to pouhý životopis naší známé rodačky, která se proslavila ve svém mimořádném postavení v samém středu politického dění ve světě na přelomu 20. a 21. století. Svým podrobným a pečlivým popisem událostí té doby dává nahlédnout i do zákulisí vysoké politiky, do neobyčejných složitostí v oblasti diplomacie, a nám tak dává možnost připamatovat si nejrůznější události, kterých jsme byli svědky a jejichž obsah jsme si snad ani neuvědomovali.

Nicméně pro nás nejzajímavější budou asi kapitoly o jejím dětství a začátcích politických aktivit i vztahu ke staré vlasti. Nazvala je „*Od Madlenky k Madeleine Albrightové*“, „*Sametová revoluce*“ a hlavně „*Jména na stěně synagogy*“. V poslední jmenované se paní ministryně vyrovnává s dosud jí utajenou historií svého raného dětství, s objevenou pravdou o osudu vlastní rodiny. Autorka neskrývá ani strasti a zádrhly svého osobního života, se kterými se musela potýkat.

Ale ani ostatní díly knihy nás nezklamou. Dnes velice zajímavou kapitolou je zajisté „*Bolehav Husajn*“, „*Palestininci a Izraelci ruku v ruce*“, „*Jak se svět otáčí*“ a další. „*Vítejte na Středním východě*“ se nazývá část, věnovaná obtížným jednáním paní Albrightové v těchto zemích.

Ke kvalitám knihy nutno přičíst podrobnou chronologii a rejstřík. Madeleine Albrightová nešetří díky za pomoc a spolupráci, dokonce i za spoluautorství mnohým přátelům. Poděkování náleží i překladateli do češtiny Michaelu Žantovskému.

Knihy má skoro 550 stran, ale je velice čtivá, nechybí v ní ani humor, a zaujme plně svým obsahem i způsobem vyprávění.

Eva Štichová

VZPOMÍNKA NA JIŘÍHO GOLDSCHMÍDA

30. ledna by se dožil 80 let bývalý osvětimský vězeň, člen Terezínské iniciativy Mgr. JIŘÍ GOLDSCHMÍD. Opustil nás však již 20. dubna minulého roku. Zemřel tiše a nenápadně, tak jako žil.

Jeho cesta životem nebyla lehká. Zažil Terezín i hrůzy koncentračního tábora v Osvětimi, poznal těžkou práci, těžké nemoci a přišel o rodiče i všechny blízké příbuzné. Přestože zažil mnoho zlého, nikdy neztrácel naději a vůli žít a snažil se ji dávat i jiným. Velmi si vážil života, dovedl naslouchat steskům a starostem přátel a každému rád podal pomocnou ruku. A lidé si ho vážili, ať pracoval jako novinář či pedagog a po roce 1968 jako řidič nákladáku či jako dělník na Metru. Byl to člověk laskavý a tolerantní. Vždycky uměl povzbudit dobrým slovem.

Kdo jste ho znali, jistě mu rádi věnujete tichou vzpomínku.

Jana Goldschmídová

GHETTO LODŽ VE FOTOGRAFIÍCH

Dne 14. prosince 2004 byla v Galerii Langhans ve Vodičkově ulici zahájena výstava fotografií *Lodž ghetto album - Henryk Ross*.

V odboru statistiky židovské administrace ghetta bylo také fotografické oddělení, které mělo za úkol fotografovat obyvatele ghetta na průkazy totožnosti, lidi, kteří bez dokladů zemřeli na ulicích nebo byli zastřeleni německou stráží. Hlavním úkolem fotografů byly propagandistické snímky práce v dílnách a jejich výrobků.

V tomto oddělení pracovali i dva Češi: Hanuš Roubíček, který už bohužel zemřel, a Marie Alešová, která žije v Praze. Hlavními fotografy však byli Mendel Grossman a Henryk Ross.

Grossman byl v srpnu 1944 deportován do Osvětimi a poté do koncentračního tábora v Německu, kde krátce před koncem války vyčerpáním zemřel ve věku 32 let. Své negativy před deportací zakopal a po válce je vyzvedla jeho sestra. Dochovala se ale jen jejich část.

Také Ross (1910 - 1991) zakopal před likvidací ghetta své negativy (asi 6 000). Jako jeden z 600 členů komanda, které vyklízelo ghetto poté, co jeho obyvatelé byli odvezeni do Osvětimi, se spolu se svou ženou zachránil v připraveném úkrytu a dočkal se osvobození.

Po válce své ukryté negativy vykopal, žil nejdříve v Lodži, později v Izraeli, a pracoval jako fotograf. Z jeho sbírky se zachovalo asi 3 000 negativů.

Jak Ross tak Grossman kromě oficiálních úkolů fotografovali ilegálně každodenní život v ghettě. Používali přidělené aparáty, fotografický materiál a temnou komoru, ale i materiál získaný výměnou za chleba, aby riskující své životy zanechali pro budoucnost svědectví o hrůzách ghetta. Tragické chvíle deportací, vyhladovělí obyvatelé ghetta, fronty na jídlo, na uhlí, lidi táhnoucí vozy s fekáliemi, popravy dětí, které vysílením padly na ulici, pohřbívání... Jejich fotografie byly uveřejněny v různých publikacích a bylo jich použito i v procesu s Eichmannem.

Když jsme se o chystané výstavě dozvěděli, potěšilo nás přežít, že se Pražané po 60 letech mohou dozvědět, kam odvezli jejich spoluobčany a v jakých podmínkách tam žili. Takové byly naše myšlenky, když jsme si prohlíželi Rossovy fotografie života v ghettě. Když jsme však spatřili druhou část výstavy, označenou *Private* - fotografie jakoby z jiného světa - dobře živé, oblečené, rozesmáté lidi a děti, nebyli jsme schopni slova. Věděli jsme samozřejmě, že se lidem „u jídla“, členům policie a pracovníkům správy ghetta dařilo lépe než ostatním, ale lidi z fotografií jsme snad nikdy nepotkali.

Tyto fotografie nebyly za Rossova života zveřejněny a teprve po jeho smrti celou Rossovu sbírku získal od jeho syna Archiv moderních konfliktů v Londýně, který je poprvé vystavil v létě ve francouzském Arles a nyní v Praze.

Žádali jsme dokonce, aby některé fotografie nebyly vystaveny, neboť jsme se obávali, že jich využijí různé živly - antisemité a popírači holocaustu. Nebylo to možné a Galerie Langhans připravila alespoň pro vernisáž překlad předmluvy ke knize Rossových fotografií od Roberta Jana van Pelta, profesora kulturní historie v Kanadě.

Dlouho nám trvalo, než jsme tento šok překonali, a začali jsme hledat odpovědi na otázky, které před námi vyvstaly. Pro mne byl rozhodující dotaz jedné redaktorky, zda si myslím, že by mělo být zakázáno uveřejnit některé fotografie. Chvilí jsem se zarazila a pak jsem odpověděla: „Ne, to ne.“

S velkými obavami jsme šli na první besedu s návštěvníky výstavy. Byli jsme čtyři, Maja Dohnalová, Edita Jindrová, Mario Petrovský a já, a byli jsme příjemně překvapeni velkou účastí, zájmem a vstřícností návštěvníků.

Děkujeme Galerii Langhans za uspořádání této výstavy, za prodej knihy *Ghetto Lodž* a jsme rádi, že je o výstavu takový zájem.

Věra Šlesingerová

Lodž Ghetto Album Henryk Ross

Předmluva ke knize *Lodž Ghetto Album* — Robert Jan van Pelt

Při listování svedem fotografií Henryka Rosse z ghetta v Lodži se nemohu ubránit heřvu a soucitu, který mne zaplaví vždy, když jsem konfrontován se zřídlostí nacistických ghett v Polsku. Zlobu a šloot není těžké vysvětlit. Dokonce i přestože se obvy historik zabýval holocaustem po dvě desetiletí, nepřítel jsem doposud obtížně obdržel uličník hladovělých zbytků jídla v odpadcích, stříbených dospělých sně-
řujících své poslední nuzné majetky, které nikdo nepožádá, a ztýraných lidí velikostí kory o výkaly. Sám se mi dělá ze při pohledu na krásně fotografované momenty z velkých poprav provazem, mrtvá těla čekající na zahrábění a nešťovou tělo prořvenou během transportů do tábortů smrti. To jsou obrázky, které znám dobře: výjevy, jež byly ošklivé v historických knihách o holocaustu či prach konkrétně o lod-
žském ghettu.

Jak jsem však obrátil stránku tohoto svedu, narazil jsem také na fotografie jiné, které jsem předtím neviděl: obrázky, které ve mně vyvolaly obavy nebo dokonce neobčasnou podřábělost. Byly to obrázky zachycující překně oblečené děti, které se bafí na jakési ošklivé, snímky dospělých púzujících před objek-
tivem a obrázky radovánk na svatbní hostině. Pro mñ, a nejen pro mñ jsou tyto fotografie svědectvím trpké skutečnosti, že mezi obžebračenými a hladovělými vězni ghetta, v třísle situaci nastolené Němci, se ještě menšíně našlo voku dobla. Patřil k ní i, co měl pasty v Židovské radě nebo její správe, nebo lidé, kterým se podařilo zachránit část majetku, nebo oporantě, kteří se dokázali přizpůsobit jakýmkoli podmínkám a využít setrpnosti, jež se v tom nepohodlivém utpení segregace, hladovění, nemoci a otročení našly.

Četl jsem o takových lidech a o tom, jak si dokázali vydobýt malé ostávy relativních vjeed přímo upro-
střed pekla krutosti a utpení. Po válce i, co přežili, i došli, kteří nikdy nepotřili ve světě nacistických ghett, vjeed tímto vyvoláním nadstavok solidarity o lidi, kteří umřeli jen o pár kroků dál. Odsoudil také ty, kdo se z deportace vykouplí - na úkor jiných, kteří musel jít za ně. Mnozí se stydli za to, kolik se našlo lidí, kteří se chopili své možnosti pletat peklo v určitém pohodi - nebo v lizi jakési kontroly nad nejistou budoucností. Četl obdivuhodnější bylo sebeobětování jakéhosi Janusse Korzaka, který oštinil své sroky, jak dlouho to jen šlo, a který potom raději volil společnou smrt, než aby myslel na svou záchranu. A proto tyto fotografie, jež zobrazují vjeedy uprostřed všeobecného strádání - občas i nadot uprostřed zoufalosti -, neměly své místo v historických pojednáních, které jsme uweřjovával, a zlaty zasle hluboko v šuplích a zapomenutých složkách.

Teprve dvě generace poté, co Němci zlikvidovali ghetto v Lodži, jsme připraveni ucelit si obrázek všeho, a pořebejeme lidí každou fotografií bez výjimky. Jak tak přemýšlím o snímcích, které Henryk Ross pořá-
dl a uchová, rozdl mezi zdánlivě privilegovanými a na pohled strádajícími hlednou při vědomí, že téměř všichni lidé ocitnuli se v hladčtiku jeho fotopaparátu byli záhy zavražděni. Přes tole skutečnosti brzdí mñ přespřít zjednoduzující ovavy o významu a připomínce sociální a hospodářské nerovnosti v čekání do Dvátěti. Mrazí mñ při pomýlení, že každý ze snímků v tomto albu je zřejmě posledním záznamem se-
běbytného života každého z těchto lidí. Teřil v níř této beznadělné skutečnosti nezbyl mñ zanechat řad a pohroutit se opět do prohlídky fotografií.

© Robert Jan van Pelt, Toronto, úlezen 2004
Lodž Ghetto Album, Photographs by Henryk Ross published by Civic Root, London 2004.

INFORMACE – VZKAZY – VÝZVY – PROSBY

Vážená redakce,

nejdřív posílám všem srdečný pozdrav a dík za vzornou a zajímavou koncepci časopisu. V čísle 27 jsem našel několik zajímavých informací.

Na straně 15 je otištěna fotografie (uprostřed stránky), na níž poznávám ve středu skupiny svého někdejšího profesora francouzštiny ze Spolkového židovského reformního reálného gymnázia v Brně Dr. Epsteina, po jeho pravé ruce je snad latinářka prof. Müllerová. Ve druhé řadě nad ní stojí asi můj třídní profesor Dr. Blau, po jeho levici je snad Tomy Schwarz, po pravici prof. Walter Eisinger. Všichni ostatní v první i druhé řadě jsou mi povědomí.

Neméně zajímavá je i výzva na poslední straně - Někdejší účastníci otročských prací, prosím, ozvěte se!

Obracím se tedy na paní Michaelu Vidlákovou: Sdílet s lidmi zážitky z dob fašistické zvěle je mým krédem od okamžiku návratu v květnu 1945 domů do Lipníku nad Bečvou.

Možnost sdělit tyto skutečnosti na německých školách mě velmi zajímá. Jazyk ovládám, skleróza mě zatím ještě zcela nevyřadila z možnosti sem tam cosi podniknout.

Zcela souhlasím s obsahem článku na str. 14 - Dojil jste vorvaně? autora Pavla Stránského.

Dr. Ing. J. Schreiber, CSc., Pardubice

Čtou nás i v San Diegu

Dostali jsme milý dopis od naší americké čtenářky Ruth Saxové, roz. Goldschmiedové. Poslala nám pozvánku na oslavu pětapadesátého výročí své svatby. S radostí uveřejňujeme a dodatečně gratulujeme.

„Stolpersteine“

Předsednictvo Tereziánské iniciativy reagovalo na podnět P. Stránského v minulém čísle (viz č. 29, s. 11) a objednalo „kámen“, který bude věnován památce Fredy Hirche.

Na redakční poradě Tereziánské iniciativy

Dne 12. ledna t.r. jsme m.j. projednávali e-mailový dopis pana Pavla Chabra z Vršovic, který mimořádně rozhořčeně reagoval na příspěvek Lubomíra Peduzziho o skladateli Pavlu Haasovi. Citujeme:

Vážení, v posledním čísle Tereziánské iniciativy (č. 29, str. 12) jsem v článku Lubomíra Peduzziho s hrůzou objevil následující pasáž: „Židé vynikali vysokou inteligencí, která jim umožňovala rychle se přizpůsobovat obyvatelstvu a prostředí země - na rozdíl od cikánů, dnešních Romů, kteří tuto schopnost nemají.“ Pochybuji, že pan Peduzzi tuto oblidnost myslel vážně tak, jak ji napsal. Také Vy se s ní jistě neztotožňujete. Ale od toho je redakce, aby takové věci nepustila do časopisu! Neodpustitelné! Neodpustitelné!

Redakce sice tuto pasáž nepovažovala za urážlivou vůči Romům, uznává však, že není příliš šťastně volená a je zhola zbytečná. Je ovšem zásadou redakce TÍ nezasahovat autorům do jejich textů.

Redakce

Židovské muzeum v Praze a Tereziánská iniciativa se dohodly na volném vstupu členů Tereziánské iniciativy do Památníku obětem holocaustu z Čech a Moravy v Pinkasově synagoze.

Volnou vstupenku obdržíte v Rezervačním centru muzea, které se nachází v ulici U Starého hřbitova 3a v objektu Klausové synagogy.

Spolu se členy Tereziánské iniciativy mohou Pinkasovu synagogu navštívit za výše uvedených podmínek i jejich rodinní příslušníci.

Leoš Pavlát, ředitel Židovského muzea v Praze

Komplexní domácí péče Ezra

Nabízí z grantu Claims Conference finanční pomoc pro nákup přístroje zajišťujícího nouzové volání - akutní přivolání pomoci (např. Areion) pro občany v České republice - přeživší holocaust. V případě zájmu, volejte na tel.: 272 738 332 (případně nechte vzkaz na záznamníku).

MUDr. I. Rymešová

České divadlo v Terezíně

Postgraduální studentka z USA shání české texty divadelních her, kabaretních scén a písniček z Terezína, originály nebo poválečné rekonstrukce.

Budu v Čechách až do srpna 2005. Ráda bych shromáždila jakékoliv informace o českých představeních v Terezíně (a také o německé hře „Ghettomädel“). Děkuji předem.

**Lisa Peschel c/o J.W. Fulbright Commission • Táboritřská 23 • 130 87 Praha 3
mobil: +420 608 134 166 • e-mail: lisanne@seznam.cz**

Ostravské studio České televize připravuje dokument o BRUNDIBÁRU. Zveme k natáčení pamětníky, kteří tuto dětskou operu v Terezíně viděli a mohou na ni a na zpěváky (sólisty i členy sboru) zavzpomínat. Klíčem k dokumentu budou dochované fotografie z inscenace, které pocházejí z propagandistického dokumentu „Vůdce věnoval Židům město“. Autorům dokumentu by pomohlo, kdyby pamětníci na těchto snímcích poznali některé z účinkujících (sólistů i sboru) a vzpomněli si na ně a jejich osudy. I za drobnou vzpomínku jsme velmi vděční.

Chystaný dokument totiž nechce pouze připomenout Krásovu operu, ale také podat informaci o osudech jejích protagonistů a o životě v Terezíně.

Vaše odpovědi na naše otázky a Vaši spolupráci na chystaném dokumentu velmi vítáme a přikládáme kontakt na redaktorku a dramaturgyni pořadu:

**Mgr. Eva Dannhoferová • Česká televize, redakce zpravodajství • Dvořákova 18, 728 20 Ostrava
tel.: 420 605 446 748 • e-mail: eva.dannhoferova@czech-tv.cz • http://www.czech-tv.cz**

**Stručné výňatky z časopisu JERUSALEM YAD VASHEM, č. 33, jaro 2004
P.O. Box 3477, Jerusalem 91034, Israel**

**UNTIL THE LAST JEW UNTIL THE LAST NAME - THE CENTRAL THEME FOR HOLOCAUST REMEMBRANCE DAY 2004
(DO POSLEDNÍHO ŽIDA DO POSLEDNÍHO JMÉNA - ÚSTŘEDNÍ TÉMA VZPOMÍNKOVÉHO DNE HOLOCAUSTU 2004)**

19. července 1944 nalodili nacisté 2.000 židů z Rhodu a Kosu. Během osmidenní plavby se zastavili u ostrova Leru pro jediného židovského obyvatele. V Aténách byli židé přeloženi do nákladních vagonů. Po 4 týdnech dojeli do Osvětimi-Birkenau. Téměř všichni, kdo přežili tuto hrůznou cestu, zahynuli okamžitě po příjezdu v plynových komorách.

Rok 1944 byl rozhodujícím rokem 2. světové války a Němci šli od porážky k porážce. Aby splnili „Konečné řešení židovské otázky“, museli si pospíšet a znásobit úsilí vyhladit veškeré evropské a africké židovstvo.

V tomto předposledním roce války zavraždili nacisté přes 700.000 židů, z toho 437.000 maďarských židů v Osvětimi-Birkenau během pouhých osmi týdnů.

Ani to jim nestačilo. V témže roce povraždili zbylé židy v mnoha polských městech a koncentracích a také zbylé židy z řeckých ostrovů, z Itálie, Francie, Holandska, Berlína atd.

Tisíce židovských vězňů koncentračních táborů se vydaly na pochody smrti před blížící se sovětskou frontou.

Od 21. do 25. července 1944, pět týdnů před osvobozením Francie, deportovali nacisté do Osvětimi-Birkenau na tři sta židovských dětí a jejich opatrovníků z Izieu a jiných dětských domovů ve Francii.

Z Holandska odjel poslední deportační vlak na Východ 3. září 1944 s 1.019 židy.

Jad Vašem vzal na sebe jako jeden z prvních úkolů zdokumentovat jména obětí holocaustu a jejich osudy. Do roku 1954 jich bylo zdokumentováno na tři miliony.

Tato náročná práce pokračuje s cílem dostat do databáze i onu zbývající polovinu jmen a individuálních osudů.

Za několik měsíců bude databáze Jad Vašem přístupná na internetu.

Autorem je redaktor Yad Vashem Studies

**COMBATING ANTISEMITISM - A CALL TO ACTION - FOSTERING HOLOCAUST EDUCATION IN EUROPE
(BOJ PROTI ANTISEMITISMU - VÝZVA K AKCI - PODPORA VÝUCE O HOLOCAUSTU V EVROPĚ)**

V posledních letech došlo celosvětově k nárůstu antisemitismu. Holocaust se stal součástí antisemitických hesel, jako jsou tato: „Židé do plynu!“, „Dokončíme Hitlerovu práci!“, „Osvětím je vaše vlast a plynové komory váš domov!“ atd.

Ale nejen holé lebky, neonacisté či islámští radikálové vyhlásili „volný odstřel“ židů. Připojili se k nim umělci, intelektuálové, vychovatelé a politici. Svůj nesouhlas s politikou izraelské vlády vyjadřují nařčením židů z toho, že jsou „kořenem veškerého zla“ a že se dopouštějí holocaustu na palestinském lidu. Jsme svědky úplného „převrácení holocaustu“. Judaismus se staví na roveň nacismu. Židé jsou obviňováni z přehánění či dokonce vymyšlení holocaustu, aby z toho těžili. Roste „únava z holocaustu“.

V řadě zemí, třeba ve Francii a v Itálii, začíná růst vědomí o vážnosti této nenávisti. Pomocí vzpomínek na holocaust a výuky mladé generace o holocaustu doufají vychovatelé v to, že se jim podaří vychovat méně antisemitsky zaměřenou, méně xenofobní a tolerantější generaci.

V nedávných letech se dvacítká zemí rozhodla prohlásit 27. leden Vzpomínkovým dnem na holocaust (mj. Chorvatsko, Česko, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Itálie, Norsko, Rumunsko, Rusko, Švédsko a Spojené království).

Některé vychovatelé, přednášející o holocaustu, se domnívají, že dosavadní výuka nepostačuje k potírání soudobého antisemitismu. Hledají se nové cesty a způsoby. Byly představeny 26. ledna t.r. 30 velvyslancům a diplomatickým zástupcům v Jad Vašem za přítomnosti ministra Sharanského.

Autorem je ředitel Asper International Holocaust Studies Program, The International School for Holocaust Studies

**THROUGH OUR EYES - CHILDREN WITNESS THE HOLOCAUST
(NAŠIMA OČIMA - DĚTI SVĚDKY HOLOCAUSTU)**

Sbírka sondující strašné dilema, kterému bylo vystaveno půldruhého milionu židovských dětí, zahynuvších během holocaustu, i řady dětí, které přežily. Nové revidované vydání.

Autor Itzhak Tatelbaum ve spolupráci s Yad Vashem School for Holocaust Studies.

Dík sponzorství rodiny Koschitzkých, Toronto, Kanada.

**THE ENCYCLOPEDIA OF THE RIGHTEOUS AMONG THE NATIONS
(ENCYKLOPEDIJE SPRÁVEDLIVÝCH MEZI NÁRODY)**

„V temnu nacistické okupace zablikalo pár světýlek: spravedliví mezi národy, kteří představují to nejlepší z lidskosti, bratrství, spravedlnosti a tolerance . . . V Jeruzalémě, v Jad Vašem uctili ty, kteří riskovali své životy, kteří se řídili jen svým srdcem a lidským svědomím a kteří ukřývali židy.“

Jacques Chirac, prezident Francouzské republiky

Koncepce Spravedlivých mezi národy je založena na rčení v talmudu „Kdo zachrání jedinou lidskou bytost, zachrání celý svět“.

Co to však znamenalo během holocaustu? Pro někoho adopci nedávno osiřelé neteře nebo synovce z vesnice, pro jiné dělbu skrovných přídělů potravin s cizími lidmi, ukrytými v podkroví, či opatření falešných osobních dokumentů pro bývalé kolegy na útěku.

V uplynulých pěti desetiletích uznal Jad Vašem na 20.000 spravedlivých mezi národy. Každý jednotlivý příběh je o zachování hodnot lidskosti uprostřed absolutního morálního kolapsu.

Podstupovali nesmírné nebezpečí, jen aby naplnili příkaz „Miluj svého bližního jako sebe sama“.

Tato encyklopedie je první v řadě publikací Jad Vašem. Obsahuje osobní příběhy Spravedlivých mezi národy a zachycuje nejdojemnější a nejhrdinštější činy našich moderních dějin. Je to zároveň pocta těm, kdo je vykonali.

Francouzské vydání nakladatelství Edition Fayard je z roku 2003.

**z časopisu vybral a z angličtiny ve zkrácené verzi přeložil
Pavel Stránský**

ZVEME VÁS NA SNĚM TEREZÍNSKÉ INICIATIVY,

KTERÝ SE KONÁ
VE STŘEDU 6. DUBNA 2005 V PRAZE

V NÁRODNÍM DOMĚ NA VINOHRADĚCH.

*Sněm bude zahájen v 10.00 hodin,
prezence od 9.15 hodin.*

PROGRAM SNĚMU:

Zpráva o činnosti předsednictva TI
Zpráva o hospodaření
Zpráva o činnosti revizní komise
Volby předsednictva a revizní komise
Diskuse
Usnesení

Těšíme se na Vaši účast.

V předvečer konání sněmu v úterý 5. dubna 2005 Vás zveme na divadelní představení do Divadla U Hasičů (Praha 2, Římská 45). Začátek představení v 18.00 hodin.

Richard Baer: SMÍŠENÉ (PO)CITY

*Komedie o dvou přátelích, Chrise a Hermana, s překvapivým koncem.
Lidský příběh plný pěkného a laskavého humoru, jiskrného dialogu,
jímavého a hlubokého citu.*

Režie: L. Munzar

Hrají: J. Hlaváčová, P. Kostka, J. Satoranský, L. Hampl.
(Petr Kostka byl za roli Hermana oceněn v roce 2004 cenou Thálie.)

Vstupenky na divadelní představení si můžete objednat do 4. března 2005
v kanceláři TI, Jáchymova 3, Praha 1, tel. 222 310 681.

**Tereziánská
iniciativa**

Vydává Tereziánská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Jirí Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Milena Procházková, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v Euro: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 30 vyšlo v únoru 2005.

MK ČR E 10779